

Новини

Об'єднання задля розвитку

с. 2

Науковий дискурс

Цивілізаційна суб'єктність України – головний сенс і запорука перемоги

с. 9

Історична пам'ять

Комеморація: здійснення необхідного

с. 14-15

Утверджуючи силу людяності

Президент України **Володимир Зеленський** у День пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу виступив зі зверненням.

Вісімдесят років тому був скоєний один з найстрашніших злочинів проти життя людей: радянська влада депортувала кримськотатарський народ. І дітей, і дорослих – усіх. За кілька днів. Безжально. На чужу землю. Під акомпанемент брехні. Досі невідоме точне число загиблих – щонайменше свою третину кримськотатарський народ втратив від цієї депортації. І повернутись додому люди змогли лише через десятиліття років. Але злочинець не був покараний. Режим не був засуджений. Зневага до людського життя і державне насильство, які панували в минулому столітті, відродились у наш час. Десять років тому старе зло – зло геноциду – оновило форму, змінило ідеологічне прикриття, але не змінило своєї сутності та мішеней і так само пішло проти України, почавши з Криму.

Наш спільний історичний обов'язок – відповісти на удари Росії стійкістю наших людей, перемогою нашої держави над злом окупації та справедливим покаранням за всі російські злочини цієї війни, починаючи від

2014 року. Захищаючи зараз Україну, наших людей і правду про те, що відбувалося на нашій землі, ми вшановуємо пам'ять усіх, чий життя було знищено, та утверджуємо силу людяності – силу для наших наступних поколінь.

Лише з послабленням тодішньої московської влади та з відновленням незалежності України у кримських татар з'явилась можливість утверджувати на державному рівні правду про злочин геноциду – депортації кримськотатарського народу – та відновлювати нормальне

життя у Криму.

До 2014 року Крим був дійсно щасливим домом для багатьох наших людей, і таким Крим знову буде – буде обов'язково, – коли сила нашої стійкості, нашої зброї, нашої дипломатії та сила справедливості для України забезпечать звільнення Криму від окупації.

Півострів, якому судилося стати одним із найкращих для життя місць у Європі, саме таким і буде – без Росії.

**V_Zelenskiy_official,
Telegram**

18 травня 2024 р. 80-та річниця депортації кримськотатарського народу із Криму. 190 **тис.** кримських татар було насильно переселено до віддалених районів Середньої Азії. Народ був позбавлений не лише Батьківщини, а й права на освіту рідною мовою. Література кримських татар і писемність пішли у небуття. Проте сила духу й постійна боротьба за право залишатися собою, що відображають ментальність цього мужнього народу, допомогли не лише повернутися на рідний півострів (дозвіл отримано у 1989 році), а й відновити культуру і традиції.

Першими виданнями періоду відновлення стали кримськотатарський словник і буквар. Зусиллями вчених-кримців і українських фахівців видавничої справи (видавництва навчальної і методичної літератури «Радянська школа») у стислі строки було випущено ці видання. Словник налічує 7 **тис.** лексичних одиниць і доповнений граматику кримськотатарської мови. Буквар орієнтований на усі верстви населення, що вивчатимуть рідну мову – і на дітей, і на дорослих. Тому містить дві частини, що відповідають віковим особливостям і можливостям в опануванні мови.

На фото:

Кърымтатарджа-русча лугъат. Сост.: Асанов Ш.А. и др., 1988. Акмоллаев Э.С. Элифбе, 1989.

Українські студенти-кібернетики здобули срібло на міжнародних змаганнях із програмування ICPC

Команда студентів-кібернетиків Київського національного університету імені Тараса Шевченка посіла друге місце у фіналі міжнародного чемпіонату з програмування «The 2023 ICPC World Finals Luxor», що тривав у Єгипті з 14 до 19 квітня.

Також студенти **Костянтин**

Луценко, Костянтин Савчук і **Владислав Заводник** посіли третє місце у челенджі від Huawei та отримали приз за найшвидше розв'язання задачі.

Довідково:

International Collegiate Programming Contest (ICPC) – змагання з алгоритмічного

програмування для студентів, започатковані 1970 року. За перемогу змагаються університетські команди з трьох студентів STEM-спеціальностей. Кожній команді дають комп'ютер, щонайменше десять задач і п'ять годин на їхнє розв'язання, як от Оптимізація

розкладу руху метро, керування повітряним рухом, оцінювання запасів нафти. Учасники мають прочитати завдання, чітко визначити проблему й розробити алгоритми її розв'язання.

**Юрій ШЕРЕМЕТА, «ОІС»
за mon.gov.ua**

Об'єднання задля розвитку

З 13 по 16 травня спільнота Маріупольського державного університету об'єдналася у Львові для проведення «Стратегічних сесій МДУ-2024». Як і минулого року, коли колектив вирушив до Буковеля, обговорення розвитку вишу з маріупольською ідентичністю стало можливим завдяки проєкту «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад» (REDU).

Цього разу до спільноти незламних маріупольців долучилися представники Університету Вітовта Великого. Литовський заклад освіти є стратегічним партнером Маріупольського державного університету й відіграє значну роль у його залученні до європейського академічного простору.

Під час урочистого відкриття сесій до освітян і студентів із вітаннями звернулися друзі – голова Донецької обласної державної адміністрації, начальник обласної військової адміністрації **Вадим Філашкін**, керівниця проєкту REDU, радниця при дирекції Інституту вищої освіти НАПН України **Світлана Калашнікова**. Їхні промови засвідчили те, що виш рухається у вірному напрямку.

Спікерами, які задали темп плідній роботі, стали ректор МДУ **Микола Трофименко** з виступом, присвяченим викликам і завданням на новий навчальний рік, а також члени команди незламного вишу, що брали участь у програмі «Лідери трансформації університетів задля відродження України» (LUTUR), представники Університету Вітовта Великого **Інета Дабашінскіне** і **Томас Міцкевічус**. Їхні доповіді стосувалися впливу Альянсу європейських університетів TRANSFORM4EUROPE на позитивні зміни у вищій освіті.

Протягом трьох днів на учасників чекала напружена робота в командах для визначення методів впровадження моделі прогромадського університету (CIVIC), тренінги з професійного зростання та психологічної підтримки, дискусія з інтернаціоналізації освіти та науки за участі литовських партнерів, заходи-екскурсії дружніми закладами – Національним університетом «Львівська політехніка» і Львівським національним університетом імені Івана Франка.

Яскравою подією під час стратегічних сесій став прийом ректора Маріупольського

університету з нагоди Дня науки. В урочистій атмосфері Микола Трофименко вручив мантию та диплом Почесного професора МДУ ректору Університету Вітовта Великого **Юозасу Аугутісу**, а також нагородив академічну спільноту відзнаками за професійні досягнення.

Завершилися стратегічні сесії відзначенням Дня вишиванки. Об'єднавшись, педагоги, освітяни і студенти вшанували культурні традиції своєї нескореної країни і вкотре довели, що Маріуполь – це Україна.

**Оксана ДЕРЕВ'ЯНКО,
начальник відділу інформації та зв'язків з громадськістю,
Юлія ХРИПЧЕНКО,
провідний фахівець
відділу інформації та зв'язків
з громадськістю Маріупольського
державного університету
м. Київ – м. Львів**

Запрацював проєкт PeaceEdu

У другій половині квітня у Фінляндії відбулися заходи в межах проєкту Erasmus+ «Реформа навчальних програм для сприяння освіти заради миру в Україні, Грузії та Молдові/ PeaceEdu». Це була зустріч учасників консорціуму з України, Грузії і Молдови і навчальний візит до Інституту дослідження миру в Тампері та Інституту виховання миру (RKI) в Гельсінкі.

На зустрічі координатор зробив загальну презентацію проєкту, розповів про Університет Тампере та його здобутки у сфері розбудови миру, освіти та досліджень щодо миробудування. З вітальним словом також виступила директор Національного Erasmus+ офісу України **Світлана Шутікова**, яка наголосила на важливості цього проєкту для України.

Протягом трьох днів учасники презентували свої заклади, команду, напрацювання, порушили питання фінансового

менеджменту, звітування, якості розроблених проєктів. Відбулися воркшопи.

Було представлено національні звіти України, Грузії і Молдови з оцінювання потреб у зазначеній галузі. Проєктна команда Каразінського університету, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та громадської організації «Платформа публічної дипломатії» з початку року здійснила суттєву роботу: було розроблено спеціальні опитувальники для вчителів і викладачів ЗВО щодо конфліктних ситуацій, проведено фокус-групи, оброблено відповіді понад 3 тис. респондентів.

Очікувана тривалість проєкту – до 2027 року. Мета проєкту PeaceEdu – сприяння сталим практикам миру в Україні, Грузії та

Молдові за допомогою інвестування в розвиток міждисциплінарної освіти для миру. На часі розроблення відповідної навчальної програми й упровадження пілотних курсів, створення міжрегіональної мережі навчання, а також переймання передового досвіду інших європейських країн.

Діма ДІМІТРОВ,
«ОІС»

У напрямі спільного розвитку з університетами Європи

17 травня в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова відбулася соціально важлива подія – засідання Міжнародної асоціації ректорів педагогічних університетів Європи.

У заході взяли участь ректори, проректори, професори 18 університетів Європи, зокрема Литви, Латвії, Молдови, Польщі, Німеччини, Фінляндії, аби продовжити реалізацію амбітного проєкту, спрямованого на поглиблення Лісабонських і Болонських домовленостей, зокрема в частині формування аксіологічної платформи освітньої системи Європи.

З вітальним словом до присутніх звернувся генеральний директор Директорату з питань внутрішньої та гуманітарної політики Офісу Президента України **Павло Білаш**. Привітання та слова підтримки щодо реалізації важливого для майбутнього суспільства проєкту прозвучали від Міністра освіти і науки України **Оксена Лісового** і його заступника **Андрія**

Вітренко. Від студентського загалу університету слово мала голова Студентського парламенту університету **Дар'я Жукова**.

До учасників звернувся президент Асоціації, ректор УДУ імені Михайла Драгоманова **Віктор Андрущенко**. Він наголосив: «Підтримуючи й високо оцінюючи героїчні оборонні звитяги українських Збройних Сил, потужні санкції проти агресора, ми апелюємо до здорового розуму, сили духу, науки і культури, сили людської єдності та інтелектуальних чеснот, завдяки яким народи світу завжди неухильно

піднімалися сходами прогресу. Звісно, для перемоги потрібна зброя, військовий вишкіл тих, хто знаходиться на передовій, підтримка міжнародної спільноти. Однак перемагає не тільки зброя. Перемагає людина – озброєна, міцна духом, запліднена всіма людськими чеснотами. Підготовка такої людини є надзавданням цивілізації. У цьому полягає на сьогодні наша історична місія, й ми маємо її виконати з честю».

На засіданні було представлено та обговорено звіт про діяльність Міжнародної асоціації ректорів педагогічних університетів Європи

(2011-2024 рр.), проведено вибори правління Асоціації та дискусію з визначення подальших напрямів її роботи під час агресії російської федерації в Україні та на період відбудови, оновлено редколегію наукового журналу «Європейські педагогічні студії».

Учасники зборів засудили агресію росії проти України та звернулися до країн світу з вимогою припинити агресію, повернути Україні окуповані території і встановити мир.

На заході було також представлено книгу «Як російський інформаційний корабель пішов на ...», видану за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики у видавництві «Саміт-Книга».

Першочерговим завданням залишається імплементація Педагогічної Конституції Європи та розроблення спільних програм з основних предметів магістерської підготовки майбутніх педагогів.

Тетяна УРИСЬ,
керівник пресслужби
УДУ імені М.П. Драгоманова

Чому є важливою педагогічна біографіка

Нині питання національно-патріотичного виховання дітей і молоді в Україні набуло особливого стратегічного значення на державному, науковому і громадському рівнях. Без національної свідомості ми не виховаємо патріотів, а без патріотів не буде України. Ми спізнали десятиліття бездержавності саме через те, що патріотів наших винищували фізично і морально, у нас відбирали мову, звичаї, накинули ярмо чужинської ідеології. З огляду на це особливо важливим є вивчення життєтворчості освітян, які в різні історичні епохи зробили вагомий внесок у теорію і практику національно-патріотичного виховання. Ці та інші проблеми педагогічної біографіки обговорювали науковці 13 травня на IX Всеукраїнській науково-практичній конференції з історії освіти з міжнародною участю «Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики». Конференцію проведено відповідно до Плану роботи НАПН України у рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2024.

Традиційно цей захід організовано відділом педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ) спільно з Відділенням філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України, факультетом педагогічної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, кафедрою теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, факультетом соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кафедрою педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені професора Є. Петухова

Херсонського державного університету.

У вітальному слові до учасників конференції президент НАПН України, академік **Василь Кремень** завважив злободенність теми заходу під час російсько-української війни, звернув увагу і на необхідність пропагувати сучасних героїв, подвиги яких надихатимуть ще не одне покоління українців. Актуальність, животрепетність, змістовну насиченість

програми конференції зазначила у вітальному слові й академік-секретар Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України **Світлана Сисоєва**. Її привітання учасникам передала модератор заходу **Лариса Березівська**, член-кореспондент НАПН України, директор, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики ДНПБ.

Цьогоріч на конференції зібралася добірне товариство вчених з 23-х наукових установ, закладів освіти, культури України. До заходу долучилися також науковці з Польщі (Інститут соціологічних наук і педагогіки Університету природничих наук у Варшаві), з Норвегії (Спеціалізований університет VID в Осло), з Мексики (Технологічний університет Дуранго, Автономний університет Сан Луїс Потосі і Автономний університет Сакатекаса).

Як і очікувалося, ідеї,

концепції і практики національно-патріотичного виховання, вивчення педагогічної біографіки неабияк цікавлять широке коло дослідників, що підтверджено темами доповідей українських і закордонних професорів: «Педагогічна біографіка доби Української революції (1917–1921) крізь призму національно-патріотичного виховання: біографії, тексти і контексти» (**Лариса Березівська**), «Шкільний предмет історії в

Норвегії: зміна основного наративу» (**Бріт Марі Говланд**), «Підходи до біографічних студій в європейській гуманітаристиці: погляд із сьогодення» (**Наталія Дічек**), «Сім'я VS робота: гендерні уявлення керівників навчальних закладів України щодо замійної освітянки початку ХХ ст.» (**Оксана Драч**), «Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді: досвід експериментальної роботи» (**Катерина Журба**), «Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в школі Василя Каюкова» (**Надія Калініченко**), «Епістемологічна деколонізація як складник деколоніального підходу в українській педагогічній біографістиці» (**Олександр Міхно**), «Біографіка як дієвий інструмент консолідації українського суспільства» (**Володимир Попик**), «Національно-патріотичне виховання дітей у творчій спадщині Сави Христовича Чавдарова» (**Олександр Проніков**) й ін.

Учасники наукового зібрання передовсім говорили про значення біографіки і біографічних наративів в утвердженні національної свідомості та консолідації українського суспільства, про те, наскільки творчий доробок українських освітян і громадських діячів різних епох актуальний для формування сучасної системи національно-патріотичного виховання, про засоби цього процесу під час війни, про збереження історичної пам'яті завдяки популяризації життєписів видатних українців. І тут вивчення насамперед автентичних текстів, на які багаті фонди бібліотек – першорядна. Більшість доповідачів наголошували на важливості використання біографічних електронних та медійних ресурсів України і світу як найпопулярнішому способі формування національно-патріотичної свідомості, передусім майбутніх педагогів, на підвищенні кваліфікації освітян, які, власне, й плекатимуть громадян-патріотів.

Учасники конференції схвалили резолюцію про розвиток співпраці наукових установ, закладів освіти України і закордону задля об'єктивного відтворення процесу розвитку освіти та представлення у ньому внеску українських діячів, подальших наукових міждисциплінарних досліджень з актуальних питань педагогічної біографіки як важливого інструмента консолідації українського суспільства.

Докладно ознайомитися з дискусією можна у збірнику «Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики» на вебпорталі ДНПБ.

Лариса БЕРЕЗІВСЬКА,
директор ДНПБ,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент
НАПН України

Гостьова лекція «Художньо-образний світ Василя Сухомлинського»

У межах серії просвітницьких вебінарів «Цвіт української педагогіки: сучасне і минуле» 17 квітня для широкого кола освітян країни відбулася онлайн гостьова лекція «Художньо-образний світ Василя Сухомлинського». Ініціатор заходу – відділ змісту і технології педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Модератором лекції виступила провідний науковий співробітник відділу, доктор педагогічних наук, член кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття», голова первинного осередку Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка при ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України **Наталія Філіпчук**.

Спікери заходу – академік НАПН України **Ольга Сухомлинська**; PhD, голова правління Всеукраїнської асоціації Василя Сухомлинського **Леся Сухомлинська**; доктор педагогічних наук, директор Педагогічного музею України **Олександр Міхно**.

Учасники заходу (понад 230 осіб) – викладачі, студенти, магістранти Уманського ДПУ імені Павла Тичини, Прикарпатського НУ імені Василя Стефаника, Сумського ДПУ імені А.С. Макаренка, Чернівецького НУ імені Юрія Федьковича, НУ «Дніпровська політехніка», Полтавського НПУ імені В.Г. Короленка, КНУ імені Тараса Шевченка, Вінницького ДПУ імені Михайла Коцюбинського, Тернопільського НУ імені Володимира Гнатюка, співробітники багатьох наукових установ і центрів, учителі.

Неповторно щемливою була розповідь академіка Ольги Сухомлинської про батька – працелюба, людинолюб, геніального педагога всіх часів Василя Олександровича Сухомлинського. Учасники заходу почули багато нових цікавих фактів із життя і педагогічної діяльності Батька і Вчителя. Ольга Василівна наголосила на постійних пошуках, ідеях і їх втіленні в освітній процес, новаторстві і любові до вчительської праці, якій присвятив своє життя

педагог. Дослідниця занурила присутніх у ціннісний світ родинного життя, дитинства, зачитала улюблені авторські твори Батька. Насправді, надзвичайно цінним було саме те, що це була зустріч з Донькою, у спогадах якої він постає живим і сучасним.

Леся Сухомлинська розкрила у виступі цікавий аспект діяльності педагога – любов до світу живого в художньо-емоційному баченні Василя Сухомлинського (за казками та оповіданнями). Лекторка на основі аналізу художньої стилістики, образності, поетики казок й оповідань Василя Сухомлинського візуалізувала основні імперативи педагога,

що виражають ідеї екології довілля, відповідального ставлення до всього, що оточує людину.

З великою зацікавленістю слухали присутні виступ доктора педагогічних наук, директора Педагогічного музею Олександра Міхна «Музична скринька Василя Сухомлинського». Йшлося про сюжетні лінії «Музичної скриньки» педагога – альбому музичних творів, що полюбилися дітям, про музику, музичне виховання і про те, які етичні й естетичні цінності втілював Василь Олександрович у діяльність Павлівської школи. Влучним став афоризм педагога: «Музичне виховання – це не виховання музиканта, а перш за все виховання людини».

У межах заходу було підтримано волонтерську ініціативу **Ольги Пастушок**, директора Нікопольської міської школи мистецтв № 1, керівника КП «ЦОД «Нікополь» Нікопольської міської ради, очільника ГО «Козацький набат», і зібрано кошти для 77 бригади ДШВ на дрон з нічним баченням для виконання бойових завдань.

Мирослава ВОВК,
завідувач відділу
змісту і технології
педагогічної освіти
ІПООД імені Івана Зязюна
НАПН України

Інститут професійної освіти НАПН України оголошує конкурс на заміщення вакантних наукових посад у лабораторію електронних навчальних ресурсів:

- ▶ науковий співробітник – 1 ставка;
- ▶ молодший науковий співробітник – 1 ставка.

Документи на конкурс:

- заява на ім'я директора Інституту;
- особовий листок з обліку кадрів із фотокарткою, засвідчений відділом кадрів за місцем основної роботи;
- автобіографія;
- характеристика з останнього місця роботи;
- копії документів про вищу освіту, наукові ступені й учені звання;
- копія паспорта, засвідчена претендентом;
- копія трудової книжки;
- письмова згода на збір та обробку персональних даних;
- список наукових праць і винаходів.

Копії зазначених документів (окрім копії паспорта й особового листа) засвідчуються за основним місцем роботи або нотаріально.

Термін подання документів для участі у конкурсі становить один місяць з дня опублікування оголошення про конкурс.

Документи приймають за адресою: 03045, м. Київ, провулок Віто-Литовський, буд. 98-А, Інститут професійної освіти НАПН України. За додатковою інформацією щодо вакантних посад звертатися до відділу кадрів інституту. Телефони для довідок: (044) 259-45-53, 252-71-75. Електронна адреса: vk_ipto@ukr.net, info@ivet.edu.ua.

Іван Малкович: «Переяслав – це особливе»

Нещодавно у конференц-залі імені Василя Сухомлинського Університету Григорія Сковороди в Переяславі відбулася щира розмова громади університету з українським поетом і видавцем, власником і директором видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га», громадським діячем, лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка (2017), лауреатом Міжнародного Ордена Усмішки (Польща) *Іваном Малковичем*.

Перед початком зустрічі, яка мала місце у межах культового проєкту «Open University», що втілюється в університеті відділом інформаційних технологій та зв'язків з громадськістю і Науковим товариством студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених, Іван Антонович завітав до мистецьких аудиторій факультету мистецтв, менеджменту і психології. Колектив кафедри образотворчого мистецтва і методики навчання не лише провів оглядову екскурсію та продемонстрував техніки, у яких працюють творчі сквородинівці, а й подарував поетові на згадку одну з робіт. Іншу попросив передати легендарній українській поетесі Ліні Костенко, з якою співпрацює видавець.

У конференц-залі, де зібралися зацікавлені сквородинівці, від імені керівництва університету гостя привітав проректор з наукової роботи та інноваційної діяльності *Василь Дудар*, висловивши вдячність видатному українцю за візит до університету. За мить Іван Малкович вже розповідав що, попри його щільний графік, стало основною мотивацією приїзду до Переяслава:

«Я вперше в Переяславі

і, як правило, я не надто часто їжджу на зустрічі, адже це забирає багато часу, але Переяслав – це особливе. На мою думку, у цьому місті були написані найважливіші шість рядків, які тримають та підживлюють нашу націю. Йдеться про вірші Тараса Шевченка. Він написав тут мінімум три свої твори: закінчив писати «Наймичку», «Кавказ» та «Заповіт». Зараз я готую антологію і, підбираючи найкращі твори Тараса Шевченка для цієї книги, я побачив про Переяслав і тому захотів сюди приїхати».

Надалі Іван Антонович наголосив на тому, що рядки із «Заповіту» та поеми «Кавказ» наново стали символом сили та боротьби українського народу за свою свободу:

«Чотири рядки, які написав Тарас Шевченко: «Поховайте та вставляйте, Кайдани порвіте / І вражою злою кров'ю / Волю окропіте» – найважливіші для української поезії та нації, для її виживання. У цих рядках Шевченко закликає до боротьби за волю. Ці слова проникають у нашу кров і нагадують, що потрібно боротися за свободу. А в «Кавказі» є два ключові рядки:

«Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!». Я приїхав, щоб нагадати вам про це, про важливість цих рядків для нашої нації».

Надалі у ході зустрічі Іван Малкович продекламував вершинні твори, які можна віднайти чи то у «Антології української поезії ХХ століття: від Тичини до Жадана», чи то дитячій збірці «Улюблені вірші», чи у «а-ба-ба-га-ла-магівському» новодруці – антології української поезії про кохання «Так ніхто не кохав». У впізнаваній інтонації Малковича над аудиторією злинули рядки Лесі Українки «Трагедія», Дмитра Павличка «Хочу тебе цілувати», Ліни Костенко «Сходить сонце», Миколи Холодного «На стрімкім териконі», Юрка Позаяка «Кохана», Олега Романенка «Мій кіт за тобою скучив», Єви Тур «Стоїш перед лицем смерти», Андрія Любки «Жінко прекрасна, хліб мій насущний», а також авторський вірш «Вона ще спить, вона ще трішки спить».

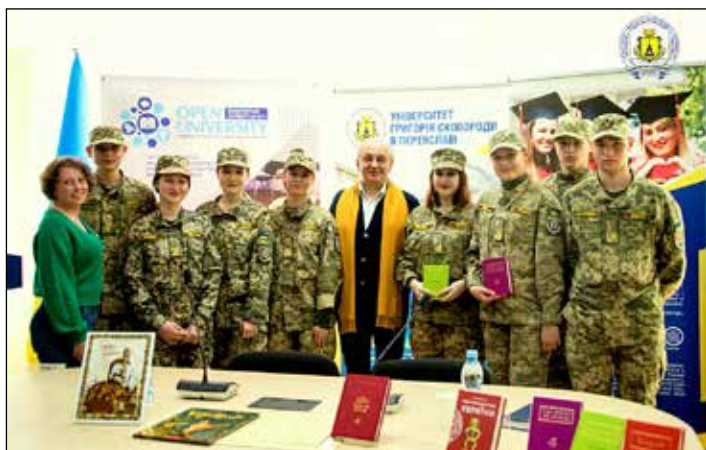
Під час дискусії присутні говорили про те, яким чином Іван Малкович підбирає твори до антологій та чи ображаються на нього автори, які не потрапляють до збірок. Говорили й

про те, як створюються дитячі книжки (зокрема культова сага про «Гаррі Поттера» – прим. авт.), як розпочався поетичний шлях Івана Малковича, як нині живе та що готує до друку легендарна Ліна Костенко та багато іншого. (Запис розмови незабаром буде оприлюднено на Youtube-каналі університету).

Неповторно прочитавши поезію Юліана Тувіма «Старий паротяг на пероні пітніє» Іван Антонович закликав присутніх читати книги, після чого за доброю традицією альма-матер, усі присутні зробили спільне фото на згадку про цю зустріч. Ще близько години тривало неформальне спілкування та автограф-сесія Малковича – спільно з організаторами видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га» подарувало учасникам зустрічі унікальну змогу придбати щось з майже трьох десятків найменувань друкованої продукції за приємною ціною та підписати її у поета та укладача більшості видань.

Залишивши пам'ятні автографи в бібліотеці УГСП та офісі Наукового товариства університету, Іван Антонович тепло подякував за зустріч та довершив її відвідинами Музею «Кохана», Олега Романенка «Мій кіт за тобою скучив», Єви Тур «Стоїш перед лицем смерти», Андрія Любки «Жінко прекрасна, хліб мій насущний», а також авторський вірш «Вона ще спить, вона ще трішки спить».

**Максим ЛЕВЧЕНКО,
фото Ірини СЕРЕДИ,
відділ інформаційних
технологій та зв'язків
з громадськістю
Університету
Григорія Сковороди
в Переяславі**

Рідні по духу

...Сьогодні в маршрутці Київ – Житомир зустріла матір свого колишнього учня. Запитала як її син – у відповідь: «Вже два роки на Сході...»

Він у неї єдиний син, юристом працював, але вибір зробив – іти туди... А там, зовсім випадково, зустрів сина моєї колишньої колеги, також юриста, разом вони ходили в музичну школу, виступали на концертах, потім навчалися в одній академії. Доля їх розвела. Один був у Києві, другий – у Криму... Другий – не став на бік русні, пішов захищати нас з вами, пройшов «котел», був у пеклі, подорослішав відразу на декілька років...

Але обидва зараз там.

Не називаю прізвищ. Не хочу – вони просто всі наші діти.

Зателефонувала доньці, стала розповідати про зустріч, про хлопців, бо вони всі між собою знайомі, усі ходили разом до музичної школи. Ніхто і гадки не мав, що їх чекає попереду...

Донька каже: «Мамо, чому ти плачеш? Вони ж живі!!!» Я відповіла: «Вони ж всі – наші діти... Душа болить за них...»

Одні зараз веселяться, гуляють, якщо

*Незламні.
Фото з відкритих джерел*

трохи задонатили – хизуються. А є інші. Вони – там... Мовчки, зціпивши зуби захищають нас. А зустрівшись саме там, цінують один одного як рідні. Чужі по крові, але рідні по духу...

Багато цивільних зараз кажуть, що стомилися... А вони, ці хлопчики, не стомилися?! Отже, любі мої, моліться, допомагайте, бо вони всі – НАШІ! Поки вони є там, ми спимо тут...

Тетяна РОЖНОВА,
м. Київ

Зміцнюючи національну єдність і згуртування навколо важливих національно-патріотичних атрибутів української державності Шосткинське

ВПУ взяло участь у патріотичному обласному онлайн-флешмобі до Дня вишиванки «Вишиванка ПТО-2024». Кожен учасник

освітнього процесу мав розмістити на своїй сторінці у соціальній мережі Фейсбук своє фото з хештегом #Одягни_вишиванку_SumyPto.

Заступник директора з навчально-виховної роботи **Наталія Скомороха** теж стала учасником флешмобу.

Поезії війни

Вільні люди

Ми побудуємо мости в майбутнє,
Засіємо пшеницею поля,
Народимо маленьких українців,
Уславимо героїв на віка.
Ми знатимемо ціну Миру,
Свободи, братства, вільного життя.
Не скоримось ніколи і нікому,
Бо монолітні всі, як та броня!
Єдині, вільні в подиху і слові.
Таких, як ми – немає більш ніде.
МИ – НАЦІЯ великого народу,
Що приклад всьому світу подає!

Галина ГАВРИЛЮК,
*кандидат педагогічних наук,
доцент
м. Херсон*

Вдягни свою чудову вишиванку

А українська вишиванка – диво,
У ній народу код, його душі.
І кожному в ній зручно і красиво,
Вдягнути ж вишиванку поспіши.

І гордо йди у ній по цілім світі,
Та мовою своєю розмовляй!
І хай сміється сонечко в zenіті –
Ти рідного свого не забувай!

Бо в ньому все – ліс, гори і долина,
І річечка, й маленьке джерельце,
Твій рідний край, чарівна Україна,
І мати, й батько – пам'ятай про це!

І хліб на вишиванім рушникові,
І пісня, що до серця пролягла,
І краєвиди навкруги чудові,
І стежка, що у Всесвіт повела.

Вдягни свою чудову вишиванку,
Відчуй в ній ласку і душі тепло,
І чистий ранок в ніжному серпанку,
І те, як добре з мамою було.

Надія КРАСОТКІНА,
м. Луцьк Волинської області

Проект «Інтелект України». Випробування війною

Одним з успішних і найбільш знаних в Україні науково-педагогічних проєктів є «Інтелект України», що упроваджується в освітній простір дошкільної та повної загальної середньої освіти з 2008 року. Очолює команду Проєкту, до складу якої входять науковці, педагоги, психологи та медики з різних регіонів України, доктор педагогічних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту експериментальної дидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди *Ірина Гавриш*.

У межах Проєкту учні навчаються за авторськими освітніми програмами та навчально-методичними комплектами, до яких входять навчальні посібники, зошити з друкованою основою для творчих завдань, аудіо- і відеоматеріали, карти знань та інтелект-карти, методичні матеріали для вчителя тощо. У проєктних класах працюють учителі, які обов'язково проходять щорічні курси підвищення кваліфікації, де опановують авторські технології, розроблені науково-педагогічним колективом Проєкту.

Випускники проєктних класів «Інтелект України» успішно складають зовнішнє незалежне тестування /національний мультипредметний тест і успішно вступають до закладів вищої освіти України та інших країн.

До особливостей Проєкту належать: системна пропедевтика (з 2 класу) шкільної неуспішності; внесення до навчального плану 1–9 класів навчального предмета «Навчаємося разом», метою якого є формування вміння учитися як ключової компетентності; реалізація основних положень STEM-освіти завдяки внесенню до навчальних планів предметів «Еврика» (2–8 класи), «Природознавство. Твої фізичні відкриття» (5–6 класи), «Природознавство. Моя планета Земля» (5–6 класи), зокрема спрямованих на розвиток в учнів креативності, формування в них навичок евристичної діяльності; формування резиліентності, створення на кожному уроці ситуації успіху, зацікавленості, комфорту; використання авторської технології повного засвоєння знань, умінь і навичок, що ґрунтується на діяльнісному та технологічному підходах, теоріях поетапного формування розумових дій та алгоритмізації навчання.

Військова агресія РФ поставила перед освітньою системою України ряд викликів. Оскільки одним із пріоритетних завдань Проєкту є сприяння професійно-особистісному успіху педагогів, їх обізнаності,

професійній компетентності, після початку широкомасштабного вторгнення країни-агресора у квітні 2022 року було проведено дистанційне опитування вчителів. Метою зазначених анкетувань було з'ясування труднощів, із якими стикаються педагогічні працівники в умовах військової агресії, і визначення тематики заходів, які команда Проєкту проводить з метою допомоги та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

На виконання запитів педагогів у червні-серпні 2022 та 2023 років було проведено

дистанційні курси підвищення кваліфікації вчителів, які працюють у класах Проєкту. Традиційну тематику було доповнено відпрацюванням наступних умінь: ефективно організувати освітній процес за дистанційною формою навчання, враховуючи особливості воєнного часу (повітряні тривоги, відключення електрики, обмежений доступ тощо); застосовувати й навчитися розробляти індивідуалізовані дистанційні технології повного засвоєння знань, умінь і навичок з метою подолання прогалів у навчанні; опанувати й застосовувати на практиці технологію формування в учнів умінь вчитися як найважливішої ключової компетентності в умовах війни і в післявоєнні часи тощо.

Подолання викликів, пов'язаних зі здоров'ям також знаходиться у центрі уваги. Ще у довоєнні часи команда Проєкту

працювала над створенням авторської системи медико-психологічної підтримки учнів, учителів і батьків у проєктних класах «Інтелект України». У воєнний час команда Проєкту працює над формуванням в учнів компетентностей, необхідних для збереження власного здоров'я та дотримання стратегій здорового способу життя з урахуванням ризиків середовища; створенням в освітньому середовищі закладу освіти умов, що сприяють охороні ментального здоров'я учнів і педагогів, своєчасній психологічній та соціально-педагогічній підтримці, профілактиці психоемоційних розладів та посттравматичних стресових реакцій; запобіганням проявам насильства та булінгу (цькування) в учнівському колективі з урахуванням міграційних процесів у країні; навичками надання першої психологічної допомоги та психологічного супроводу учасників освітнього процесу з метою подолання наслідків психотравми; розвинути резиліентність як здатність людини впоратися зі складними життєвими подіями та відновитися після труднощів. Також на допомогу вчителям групою на чолі із заступником керівника Проєкту, доктором психологічних наук **Оленою Щербаковою** підготовлено посібник «Особливості психологічного супроводу учасників освітнього процесу, які пережили травму під час війни» (кол. авт. на чолі з **Оленою Щербаковою**), виданий у 2023 році.

Учасники Проєкту працюють над упровадженням STEM-освіти як заporуки перебудови економіки України на NBIC-технологіях (нано-, біо-, інформаційні та когнітивні технології), що становлять ядро VI технологічного укладу. Адже досягнення прогресу в питаннях створення й запровадження NBIC-технологій в українську економіку є однією з ключових умов інноваційного розвитку нашої держави в повоєнний період.

Як бачимо, проєкт «Інтелект України» створює сучасне освітнє середовище, що забезпечує необхідні умови, засоби й технології для навчання учнів, гарантування в майбутньому їх успішності та конкурентоспроможності в житті, професійного зростання учителів і співпраці з батьками.

Олег ЄРЕСЬКО,
Олена ЩЕРБАКОВА,
заступники керівника Проєкту

Цивілізаційна суб'єктність України – головний сенс і запорука перемоги

Сергій ПИРОЖКОВ,
віцепрезидент НАН України,
доктор економічних наук,
професор, академік НАН України

Широкомасштабна агресія Росії проти України повністю «поховала» норми міжнародного права, спричинила суттєві зрушення у міжнародних відносинах і активізувала процес формування нового світового порядку.

За цих умов Україні важливо визначити свою позицію у складному й суперечливому процесі геополітичних трансформацій, а також власну стратегію досягнення миру, яка має доповнювати Формулу миру Президента Володимира Зеленського.

Національні інтереси України в умовах війни та становлення нового світового порядку полягають:

- у збереженні та розвитку її народу як спільноти людей, яка проживає на території держави, має спільну культуру й світоглядні цінності;

- у збереженні державності України та формуванні консолідованої ідентичності;

- у забезпеченні деокупації та збереженні національної території держави, що уможливить використання географічних, ресурсних, історичних, ментальних та інших особливостей України як переваг у соціально-економічному

розвитку країни та в її міжнародній конкурентній боротьбі, що має ознаки турбулентності.

Українці усвідомлюють небезпеку з боку Росії. За результатами опитування, проведеного у липні 2022 року Київським міжнародним інститутом соціології, переважна більшість українців (понад 70%) проголосувала б за вступ до НАТО, якби в Україні відбувся відповідний референдум¹.

Таким чином, забезпечення національної безпеки має бути найважливішим пріоритетом розвитку Української держави. Разом із тим треба враховувати, що *сусідство з РФ й надалі становитиме постійну загрозу для України*.

Тому одним із пріоритетних напрямів забезпечення національної безпеки країни має стати *розвиток оборонно-промислового комплексу та Збройних Сил України з урахуванням наявних загроз, військової та економічної сили країни-агресора, а також передового досвіду забезпечення обороноздатності інших країн* (передусім країн НАТО). Україна повинна мати потужний диверсифікований оборонно-промисловий комплекс, який виготовлятиме власні конкурентоспроможні види озброєння та військової техніки самостійно і спільно з іншими країнами Європи та світу або за ліцензіями закордонних виробників.

В умовах жорсткого протистояння з РФ *без'ядерна Україна* має мати ядерну парасольку, а тому належати не менш ніж до одного військового й економічного союзу разом з іншими демократичними країнами Європи та Світу (принаймні до НАТО та ЄС).

Успішна розбудова економіки України передбачає *не відтворення старої структури, а її розвиток на нових засадах, що зокрема враховують потенціал освіти та науки, перспективи застосування сучасних технологій і підходів до просторової локалізації виробництва*. Вона має бути спрямована на створення умов ефективної зайнятості, забезпечення зростання доходів населення, подолання бідності, зменшення соціального розшарування і створення сприятливих умов для бізнесу та інвестування, що врешті-решт відкриє для країни можливості уникнути пастки бідності.

“Україна має змінитись, щоб відповідати функціоналу і потребам демократичної осі”

Консолідація держави й громадянського суспільства є принципово необхідною в умовах геополітичної турбулентності й жорсткої економічної конкуренції країн в найближче десятиліття. Усе це в комплексі дасть можливість не лише реалізувати національні інтереси нашої держави, а й сприятиме подальшому розвитку цивілізаційної суб'єктності України, що постає головним сенсом і запорукою Перемоги у війні та умовою забезпечення національної стійкості держави у період повоєнного відновлення.

Збереження і розвиток нашої країни в умовах війни і миру – це збереження і розвиток України як *цивілізаційного суб'єкта в геополітичному, демографічному, економічному й духовно-культурному вимірах, а не лише відстоювання наших кордонів*. Своєю

боротьбою проти Росії Україна довела, що вона як цивілізаційний суб'єкт нині потрібна всьому демократичному світу в його протистоянні з неототалітаризмом.

Це протистояння виражено не лише у війні на українській землі, воно означає глобальне суперництво США та їхніх союзників по НАТО з Китаєм у його взаємодії з Росією і низкою країн «Глобального Півдня», що породжує біполярний світ. Це є початком нового етапу протистояння у міжнародних відносинах, коли починають усе більш чітко оформлюватися два полярні табори – *демократична вісь Заходу проти ав-*

торитарної осі Китай–Росія–Іран–Північна Корея. Маємо глобальну геополітичну турбулентність – варто згадати і війну Ізраїлю з радикальними рухами країн Близького Сходу, й низку інших воєн та конфліктів сучасного світу.

У цій ситуації Україна здобуває історичний шанс стати найважливішим союзником країн Євroatлантичної спільноти, що накладає на неї нові вимоги. Україна має змінитись, щоб відповідати функціоналу і потребам демократичної осі. Вважаю, що народ України, її державна влада, громадянське суспільство мають достатньо сильну і «довгу» волю для утвердження своєї міжнародної суб'єктності у XXI столітті у боротьбі за свободу, гуманістичні цінності й права людини у стратегічному партнерстві з демократичними країнами.

¹ 81 % українців підтримали б на референдумі вступ до ЄС, і 71 % – вступ до НАТО (дані опитування Київського міжнародного інституту соціології, проведеного 6–20 липня 2022 р.). URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/29/7360841/>

«Сучасна консультативна психологія в Україні відповідає найкращим світовим зразкам»

Наразі психологія, як теоретична, так і практико-орієнтована, переживає в Україні період надзвичайної затребуваності. Ставлення ж до психології з боку соціуму – наукового загалу, держави, пересічних громадян – не виправдано різне. Від нерозуміння – до крайнього занепокоєння про долю психології як науки, а також і соціуму, для успішного розвитку якого вона є вкрай необхідною.

У короткому інтерв'ю добре знамих в Україні **Тетяни Петкової** (психолога і журналіста) і **Олександра Бондаренка** (вченого-психолога, академіка НАПН України) висвітлено деякі питання, пов'язані із розвитком психології в Україні.

– Олександр Федоровичу, знаю, що ви не лише практикуєте як психотерапевт, а й займаєтеся психологічною наукою. Що зараз вас цікавить як науковця?

– Зараз завершую статтю для одного видання про сучасну консультативну психологію у світі. Досліджую різні традиції та статус цієї наукової практики в країнах з різним цивілізаційним розвитком та культурою. До розгляду взято Австрію (германська культура), Францію (романська), Ізраїль (іудаїстська), Індію (індуїстська), Канаду (англо-саксонська й романська), Південно-Африканську Республіку (корінна африканська з германськими вкрапленнями), Японію (далекосхідна синтоїстсько-буддистська). І, звісно, передусім мене цікавить статус консультативної психології в Україні. За методологією це дослідження поєднує кокрейнівський метод зі SWOT-аналізом – сильні та слабкі сторони, ризики, загрози. І що ж впадає в очі? За рівнем наукових критеріїв, за рівнем методології сучасна консультативна психологія в Україні відповідає найкращим світовим зразкам. Ні як їм не поступається.

– Ваші висновки надихають. А завдяки чому така картина?

– На думку американських колег, завдяки багатим науковим традиціям від попередніх епох, які пережила країна. У нас дуже якісне методологічне, теоретичне та експериментальне підґрунтя, яке треба берегти й розвивати. Вітчизняна психологія, починаючи з Київської духовної академії, Імператорського університету Св. Володимира, Харківської психологічної школи – наше національне надбання. Це наша перевага.

– В інших соціумах не так?

– Скрізь по-своєму. Скажімо, французи відверто зізнаються, що лише недавно перехворіли роджеріанством. У Віденському університеті у програмі з підготовки психологів-консультантів немає психоаналізу. Напевно, австрійці добре

пам'ятають, що автора психоаналізу висували декілька разів на Нобелівську премію, але з літератури. А от психологи з ПАР самокритично зазначають, що їхнім дослідженням бракує методологічної прозорості, яку вони підмінюють статистичними даними. Природно, не можна казати, що в цій країні – тільки так, а в цій – лише так, проте тенденцію виявлено: у всіх згаданих зарубіжних країнах і вчені, і практики, і держава надають величезного значення професійній підготовці психологів-консультантів.

– Я здивована! Франція і роджеріанство?! А як же Жак Лакан!

– Коли йдеться про психологічну допомогу живій людині, що страждає, коли вона в розпачі, коли вона охоплена горем або жахом втрати здоров'я чи навіть життя, зарозумілі слова нічого не варті. Ось чому програми з консультативної психології у всіх зазначених країнах велику увагу приділяють патопсихології, діагностиці, основам психіатрії та фармакотерапії, релігієзнавству, культурології, філософії.

– А чому культурології?

– До прикладу. В Індії психологів готують у понад 60 університетах. Індійці дуже цінують власні традиції, вони так і кажуть: «Нашій культурі понад п'ять тисяч років, у нас веди, тонке розуміння сутностей. А скільки років вашій культурі?» В Індії розвивається власна, адаптована до місцевих релігійних традицій, психотерапія (а у цій країні індуїзм, іслам, християнство, сикхізм, буддизм, 29 штатів, дев'ять мов, з яких дві – офіційні). Так само і в Японії: дві релігії – синтоїзм і буддизм, своя власна психотерапія усамітнення – Моріта-терапія. При тому, що американцям пропонують, звісно, їхню улюблену когнітивно-поведінкову. У Китаї, до слова, розробили дао-когнітивну терапію, тобто культуровідповідну, з урахуванням власного розуміння життя. Отже психологічна наука різних країн б'ється, образно кажучи, за

збереження свого обличчя, «рідного» для своїх громадян. До того ж зауважу, що в цих країнах консультативна психологія розвивається у широчезному діапазоні – від коучингу до глибоких екзистенційних способів вирішення важливих питань та адаптації до гострих життєвих ситуацій. І мене приємно вражає, що Україна тут є на одному рівні з розвинутими країнами Європи, Північної Америки, Азії і Африки.

– Олександр Федоровичу, а чому у переліку країн, які ви досліджуєте, відсутні США та Великобританія, чому немає Німеччини і того ж Китаю? Адже консультативна психологія цих країн також має виражене обличчя?

– І чим же? Як ви пам'ятаєте, у боксі або важкій атлетіці спортсмени, щоб бути допущеними до змагань, мають відповідати певній ваговій категорії. Я навмисне виключив із простору дослідження славнозвісну ділянку WEIRD (Western, Educated, Industrialized, Rich, Democratic), якій належить лише 5% населення планети. Я ж, до слова, вам досі не сказав, чим відрізняється статус психології в Україні в цілому від розглянутих країн.

– Чим?

– Рівнем фінансування. Зараз роль консультативної психології в Україні важлива як ніколи. Але це в Австрії держава фінансує вищу психологічну освіту для своїх громадян. А ми, наскільки я розумію, під офіційні гасла, що йдемо в Європу, намагаємося перейняти не європейську, а американську систему вищої освіти, тобто зробити приватною справою проблему державної ваги. При наявному зубожінні населення і непевних перспективах, боюся нашим університетам скоро просто нікого буде готувати.

– Але ж є багато людей, які можуть отримати другу вищу освіту?

– Зрозумів. Ми плавно перейшли від проблем інших країн до наших локальних, так? Нині в Україні вчиться близько 6 тис. осіб на бакалавра психології і

понад 13 тис. здобувають ступінь магістра психології.

– Хіба це погано, що ці люди раніше здобули інший фах і тепер їм можна усього за неповні два роки здобути освіту психолога? І вони менше витратять, і вищі кошти отримують?

– Давайте тверезо подумаємо, кому від цього добре. Ясно, що це у певному розумінні вихід для вишів. Вони зможуть утримати штат, оплатити комунальні платежі. Зрозуміло, що люди з інженерною освітою, яким ніде працювати, тому що промисловість скінчилася, отримавши диплом магістра, перш ніж податися в таксисти, спробують знайти собі місце у практичній психології. Ви вірите, що за два роки можна навчитися надавати психологічну допомогу людям? Зрозуміти систему цінностей, зорієнтуватися в рівні інтелекту, у специфіці захисних механізмів, визначити, яка саме допомога наразі потрібна – психолога, психіатра чи іншого фахівця, скажімо – священника. І тут ще камені спотикання! Реклама курсів,

де тебе обіцяють навчити психології за два тижні, наказ МОН України від 2019 року про відміну психологічних спеціальностей. Уявляєте? Це як раптом взяли би й скасували акустику, оптику, механіку – усі 23 спеціальності фізичної науки і стали готувати фахівця «фізик». Або фахівця «лікар» без уточнення, хто це – стоматолог, гінеколог чи кардіолог. А спеціальність «соціальна психологія», «медична психологія», «воєнна психологія» або та ж «консультативна» – все ж таки різні і потребують окремих компетенцій... У Верховній Раді України вже досить довго лежить проект закону щодо психологічної допомоги (№ 9434 від 28.06.2023), але ніхто не знає, скільки він там розглядатиметься. А тим часом закони, що ускладнюють життя пересічного громадянина, ухвалюються зі швидкістю звуку, скажімо, той, за яким людину із психічним захворюванням без її згоди не можна госпіталізувати.

– А чому так?

– З погляду професійного психолога, це дія імітативного рефлексу, який, як відомо, тим потужніший, чим менше розвинутий інтелект. По формі це калька з закону «Про деінституалізацію психіатрії», ухваленого Британським парламентом

30 грудня 1959 року. Для певних осіб це острівне королівство й досі – світ у віконці, хоча в ньому немає конституції, церква не відділена від держави, а покарання різками у школі офіційно було заборонено лише у 1986 році.

– Олександр Федоровичу, а яка, на Ваш погляд, провідна ідея вітчизняної консультативної психології і особистісно-орієнтованої психотерапії?

– Етикоцентрованість. Її корені можна простежити від часів «Руської правди» Ярослава Мудрого та «Слова про

нав'язують свавільне ставлення до статі. Мистецтвознавці смакують ташизм, асамбляж, етнографічну давнину: глецьки на паркані, солом'яну стріху, тобто те, що далеко відстоїть від провідних шляхів розвитку людства, становлячи локальний інтерес. Які ж причини уваги до віджилого, часткового? Психічна патологія – завжди відкат назад, дія регресивних захисних механізмів, які актуалізуються тоді, коли соціальний індивід відчуває свою нездатність протистояти реальності і спотворює цю реальність у власній уяві. А це і є ознакою комплексу жертви.

– З огляду на сказане вами, з ким би з видатних психологів сучасності ви захотіли б обговорити все це?

– Напевно, з Альбертом Бандурою, який нещодавно відійшов від нас. Саме він шукав відповідь на питання, як працює людська етика. Як людина, що має розум, душу, раптом перетворюється на холодного робота, на безжального ката, а потім знову стає чуйною, теплою людиною? Він наводив такий приклад: начальник тюрми пише листа батькові – ніжні турботливі рядки, сповнені любові; дописав листа – і пішов знущатися над ув'язненими, бити їх, катувати. Як таке може бути? Альберт Бандура досліджував механізми етичної регуляції людської поведінки. І до теми жертви, на мій погляд, тема етичної регуляції дотична. Бо жертва може легко перетворитися на безжального монстра і знущатися над іншими, ще й виправдовуючи своє озвіріння.

– Олександр Федоровичу, а що ви могли б порадити як професійний психолог нам усім загалом?

– Як професійний психолог я від поради, по-перше, утримаюсь. По-друге, сказав же Григорій Савич: «Всякому городу нрав и права. Всяка має свій ум голова». А от висновок зі свого дослідження можу сформулювати: стан консультативної психології в сучасній Україні позначений недостатнім фінансуванням і непослідовною політикою стосовно психології в цілому при тому, що на офіційному рівні піклування про ментальне здоров'я нації проголошено першочерговим пріоритетом.

Закон і Благодать» київського митрополита Іларіона. Ці ідеї розроблялися і в Київській духовній академії, і професорами Університету Св. Володимира, і видатним психологом і психіатром Іваном Олексійовичем Сікорським, який прямо писав, що перша ознака психічного нездоров'я – втрата здатності до морального судження. Видатні психологи початку ХХ ст., професори Київського університету Г.І. Челпанов, В.Ф. Чиж, В.В. Зінківський надавали великого значення саме етичним почуттям як одному з компонентів, що формують інтелект як єдність етики, мислення й волі.

– Олександр Федоровичу, а що ви скажете про комплекс меншовартості, синдром жертви, про який часто говорять щодо України? Я маю на увазі смакування страждань, постійні нарративи «нас гнобили віками», ми бідні-нещасні...

– Те, про що ви кажете, я б відніс до психопатології меншин. Взагалі одна з ознак постмодерну – це перебільшена увага до меншин, про що не йшлося б: лінгвісти носяться з мовою басків, яка безумовно заслуговує, як і всі інші мови, на повагу, але для чого зводити її у культ? Політики носяться із сексуальними меншинами, пропагують,

Херсонська академія неперервної

Історично розвиток Херсонської академії неперервної освіти нерозривно пов'язаний з долею рідного міста й краю, й у свідомості багатьох поколінь педагогів асоціюється з народною освітою та просвітою. Упродовж вісімдесяти років заклад є творчим осередком, що об'єднує в єдиний регіональний простір післядипломної освіти тисячі педагогів, сотні освітніх закладів та десятки установ Півдня України.

Сторінками історії

За роки діяльності закладу змінювалися його статус і назва: у 1944-1961 та 1969-1994 рр. – Херсонський обласний інститут удосконалення вчителів; у 1961-1969 рр. – Інститут удосконалення кваліфікації вчителів, у 1994-2011 рр. – Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, з травня 2011 року – Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради. Протягом усіх років пріоритетом і визначальним завданням академії завжди був і є професійний розвиток педагога, оскільки саме компетентний, високоморальний учитель здатний готувати конкурентоспроможного здобувача освіти, виховувати особистість учня-патріота.

Історія академії бере початок з 1944 року після визволення міста Херсона від нацистських загарбників і створення Херсонської області. Від заснування закладу його завданням як навчально-методичної установи є підвищення кваліфікації вчителів та інших працівників народної освіти, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду, надання методичної допомоги вчителям. Відповідно до штатного розпису 1945 року при інституті функціонувало 7 кабінетів зі штатом методистів у кількості 7 осіб. У 1960-х роках у складі інституту діяло вже 15 кабінетів. Ускладнювала роботу відсутність власних приміщень. Тож особливою подією стало будівництво у 1987 році нового приміщення закладу – триповерхового навчально-мето-

дичного корпусу та гуртожитку.

У кінці 1980-х років інститут змінив структуру підрозділів: відтепер у закладі функціонувало 6 навчально-методичних лабораторій, що забезпечило подальший розвиток інституту як методичного центру області, а пізніше, після організації трьох кафедр у 1987 році, – Науково-методичного центру. Це значно підвищило науково-теоретичний і методичний рівень роботи з професійного розвитку та формування наукового світогляду педагогів Херсонщини.

Суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, які відбулися на початку 90-х років з проголошенням незалежності України, спонукали до пошуку нової освітньої парадигми. Херсонський обласний інститут удосконалення кваліфікації вчителів був готовий до виконання поставлених державою завдань, адже мав чітко вибудовану структуру та якісний кадровий склад. У 1994 році заклад отримав III рівень акредитації та змінив назву на «Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів».

До його структури входило 6 навчально-методичних лабораторій, які об'єднали 24 навчально-методичні кабінети, Південний центр інноваційних методик Академії педагогічних наук України, Центр експрес-інформації, перспективного педагогічного досвіду, 8 кафедр. В Інституті щорічно поглиблює курсову підготовку проходило понад 3 тис.

педагогів. Іншими формами перепідготовки було охоплено близько 4,5 тис. педагогів.

Момент сили

З жовтня 1999 упродовж двадцяти трьох років спочатку Інститут, а потім Академію очолював заслужений працівник освіти України, доктор філософії, професор **Анатолій Зубко**, який визначив сучасні вектори розвитку закладу. Під його керівництвом було

значно посилено наукову діяльність, ініційовано співпрацю з НАПН України, відкрито аспірантуру і докторантуру, започатковано видання збірника наукових праць «Педагогічний альманах», науково-методичного журналу «Таврійський вісник освіти» і багато іншого.

Нині Академія є закладом вищої освіти, діяльність якої спрямовано на реалізацію державної та регіональної політики в галузі освіти, модернізацію регіональної системи післядипломної педагогічної освіти, створення умов неперервного особистісного й професійного розвитку фахівців освіти впродовж життя, надання освітніх послуг, спрямованих на підготовку фахівців з вищою освітою, на підвищення професіоналізму і конкурентоспроможності управлінських, педагогічних кадрів й інших фахівців.

У структурі Академії 4 кафедри (педагогіки й менеджменту освіти; теорії й методики викладання навчальних дисциплін; теорії й методики виховання, психології та інклюзивної освіти; теорії й методики дошкільної, початкової освіти та мовних комунікацій), 6 навчально-методичних відділів та 22 навчально-методичні лабораторії, ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, аспірантура і докторантура, науково-педагогічна бібліотека, видавничий відділ, музей історії народної освіти, гуртожиток.

Сучасний освітній простір

Створення цілісного освітнього простору післядипломної педагогічної освіти на Херсонщині відбувається шляхом поєднання курсової підготовки, системи роботи

освіти: 80 років поступу

з учителями в міжквартальний період та самоосвіти. Підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів, бібліотечних працівників закладів освіти здійснюється за понад 100 освітніми програмами. Зміст освітніх програм підвищення кваліфікації розроблено відповідно до сучасної державної освітньої політики.

Роботу зі слухачами організовано на діагностичній основі, що дозволяє максимально об'єктивно визначати коло професійних інтересів педагогів і відповідно до отриманих результатів формувати зміст курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Освітня діяльність Академії має випереджувальний характер, тому з метою оперативного реагування на освітні запити вчителів в області створено гнучку та динамічну систему роботи з педагогами в міжквартальний період, яка охоплює проведення науково-практичних, навчально-методичних і авторських семінарів, організаційно-методичних нарад, тренінгів, науково-практичних конференцій. Функціонують педагогічні та краєзнавчі читання, школи фахової майстерності, молодого фахівця, перспективного педагогічного досвіду, обласна школа методиста, авторські творчі майстерні педагогів, обласні творчі групи, здійснюється узагальнення, упровадження і поширення перспективного педагогічного досвіду тощо.

Як науково-методичний центр Академія поширює здобутки педагогів і науковців на шпальтах власних видань – збірника наукових праць «Педагогічний альманах», науково-методичного журналу «Таврійський вісник освіти», бюлетеня «Педагогічний проспект». За роки існування ці видання

стали рупором педагогічної громади не тільки Херсонщини, а й усієї країни, оскільки на їхніх сторінках представлено кращий педагогічний досвід, результати наукових досліджень, інновації в освітній галузі й ін.

Наукова діяльність

Серед низки завдань післядипломної педагогічної освіти важливим є вектор наукової діяльності. Підвищення якості кадрового забезпечення освіти відбувається шляхом підготовки науково-педагогічних і педагогічних працівників у докторантурі й аспірантурі. За роки роботи захищено 8 докторських і 71 кандидатська дисертація з актуальних проблем післядипломної освіти, навчання та виховання учнівської молоді, результати яких активно використовують у практиці роботи школи.

Проведення наукових досліджень, упровадження їхніх результатів у практику роботи є одним із важливих завдань науково-педагогічних працівників академії. Це підвищує якість освіти, сприяє цілеспрямованому формуванню творчого потенціалу сучасного педагога, забезпечує інноваційний характер освітнього простору Херсонщини.

З 2015 в Академії здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти ступеня «Магістр», 155 педагогів уже здобули освіту зі спеціальності 073 «Менеджмент» (освітня програма «Управління закладом освіти»).

На сучасному етапі розвитку Академія в науково-методичній сфері активно співпрацює з науковими інституціями Національної академії педагогічних наук України, закладами вищої та післядипломної педагогічної освіти України. Працівники Академії беруть

участь у міжнародних та всеукраїнських наукових заходах, здійснюють прикладні наукові дослідження в галузі освіти, що сприяє інтеграції науки й освіти, підвищенню якості освіти у післядипломному періоді.

Разом до Перемоги!

У 2022 році початок широкомасштабного вторгнення росії в Україну став випробуванням для кожного українця, і колектив Академії з честю й гідністю долає цей етап. Через влучання ворожих дронів відбулося значне руйнування будівлі навчального корпусу. Зараз здійснюються технічні роботи зі збереження будівель закладу та пошук можливостей відбудови інфраструктури Академії як освітньо-культурного серцевища професійного розвитку педагогів.

Ураховуючи технічні можливості вчителів (наявність Інтернету, електроенергії) та безпекової ситуації (постійна загроза влучань), оновлено підходи до підвищення кваліфікації, що дає змогу забезпечити якість освітнього процесу та неперервність професійного розвитку освітян відповідно до їхніх професійних запитів та сучасних освітніх тенденцій.

Освітній процес, починаючи з 2022 року, організовано за дистанційною формою. Сучасний підхід до проведення занять зі слухачами забезпечено використанням як методів кооперативного, інтерактивного, проблемного, проєктного навчання, так і відповідних онлайн-інструментів (онлайн-дошки, сервіси для проведення опитувань, ігрові ресурси тощо).

Попри виклики, що постали перед педагогами в умовах воєнного стану, активізувалася їхня участь у програмах підвищення кваліфікації. Освітня Херсонщини й тепер зазначають, що в часи надскладних випробувань саме навчання і професійна комунікація з колегами – це рятівне коло, джерело енергії та віри в завтрашній день.

Тож з часу заснування і донині Академія є і освітнім, науково-методичним і просвітницьким центром для освітян Херсонщини. Пріоритетом діяльності закладу завжди є неперервний професійний розвиток педагога й підвищення якості освіти у Південному регіоні України.

Ірина ЖОРОВА,
в.о. ректора КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»,
доктор педагогічних наук, професор

Тетяна ШЕВЧУК,
професор кафедри англійської філології
та світової літератури,
доктор філологічних наук,
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет

Як приклад, наведемо імена кількох героїв серед військових, які померли заради спасіння побратимів або цивільних. Їхні подвиги є прикладом самопожертви і честі, про що важливо знати і пам'ятати молоді:

- у перший день повномасштабної війни матрос **Віталій Скакун** (1996-2022) підірвав Генічеський автомобільний міст разом із собою, щоб зупинити просування танкової колони ворога;

- пілоти **Геннадій Матуляк** (1977-2022), **Дмитро Чумаченко** (1999-2022), **Данило Мурашко** (1998-2023) відвернули свої підбиті літаки від житлових кварталів населених пунктів (Глібіха, Тригир'я, Шабельківка), аби уникнути жертв серед цивільного населення. Вони втратили висоту і не змогли катапультиватися;

- український військовополонений **Олександр Мацієвський** (1980-2022), снайпер 119 окремої бригади ТРО Чернігівської області, був розстріляний 30 грудня 2022 року на околицях Соледара за слова «Слава Україні!». Розправа була зафільмована покидьками, які перед тим змусили його викопати собі могилу. Герою було встановлено пам'ятники у Києві, Ніжині, Тбілісі, його образ фігурує на численних муралах, листівках, плакатах, викарбований на сувенірній монеті Національного банку України.

Ці обличчя мають бути миттєво впізнавані молоддю, як і їхні імена. Впізнавані навіть на зображеннях без обличчя, лише за контурами фігури, як представлено на плакатах Андрія Єрмоленка та Нікити Тітова:

Комеморація: здійснення необхідного

Третій рік Україна стоїть перед екзистенційними викликами. Війна забрала сотні тисяч життів наших воїнів, громадських активістів та цивільного населення.

Серед загиблих – усі верстви населення: діти, жінки, чоловіки та літні люди. Чимало серед них громадських активістів, а серед воєнних – справжніх героїв, подвиги яких треба закарбувати у пам'яті поколінь. В українських закладах середньої і вищої освіти цим мають системно займатися структури, відповідальні за виховну роботу.

Якими можуть бути комеморативні стратегії вшанування пам'яті учасників, жертв і подій російсько-української війни у виховній роботі закладів освіти?

Чимало втрат маємо серед української інтелігенції, зокрема представників сучасного літературного руху. На наших очах формується пантеон Нового Розстріляного Відродження, віддати данину пам'яті якому можна, як мінімум, через знайомство з їх творчістю:

- дитячий письменник і поет **Володимир Вакуленко** (1972-2022) був закатований окупантами в захопленому Ізюмі. Волонтерка Вікторія Амеліна віднайшла його спогади періоду Ізюмської окупації, які були закопані у садку ізюмського родинного маєтку письменника. Свою останню літературну премію В. Вакуленко отримав посмертно як лавреат спеціальної відзнаки IPA Prix Voltaire Award 2023 за опублікований щоденник під назвою «Я перетворююся» (2023);

- публіцистка, письменниця, громадська діячка **Вікторія Амеліна** (1986-2023), член правозахисної організації Truth Hounds, що фіксує воєнні злочини на звільнених територіях України. Загинула під час ворожого ракетного удару по Краматорську влітку 2023;

- поет, видавець, сценарист мілітарі-фестивалю «Холодний Яр», засновник концептуального літературного

проєкту «Дух Нації» **Юрій Руф** (1980-2022), доброволець;

- поет і волонтер **Гліб Бабіч** (1969-2022), учасник АТО, після 24 лютого 2022 р. – військовослужбовець Сил територіальної оборони м. Києва;

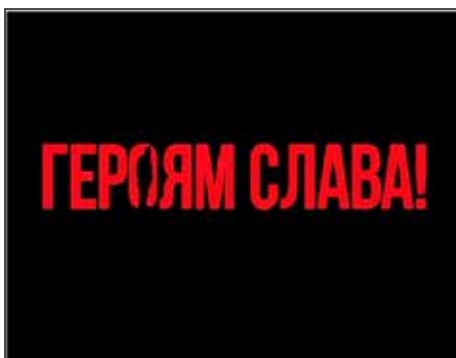
- письменник, науковець **Максим Петренко** (1983-2022), учасник АТО, автор роману-щоденника добровольця «Спокійної ночі» (2014);

- поет, громадський діяч, доброволець **Максим Кривцов** (1990-2024), автор поетичної збірки «Вірші з бійниці».

Термін «комеморація» вживається у значенні «комплекс суспільних практик, які демонструють ставлення сучасників до минулого». Як зауважує професор Оксана Довгополова в

роз'ясненні терміну у Глосарії на платформі культури пам'яті «Минуле/Майбутнє/Мистецтво», «комеморація – це не просто розміщення в публічному просторі інформації про подію або включення певної дати в реєстр державних свят. Комеморація відсилає до способів інтерпретації події, стратегії вибудовування суспільних церемоніалів, інструментів збереження/трансформації історичної спадщини тощо. Держава визначає, які події минулого варті вшанування, та чому вони важливі. Але комеморація не є синонімом історичної політики – комеморативні практики формує не тільки держава, але й суспільство та окремі групи людей».

Сучасні стратегії комеморації є одним із пріоритетних напрямів дослідження зарубіжних антропологів і варто проаналізувати основні тренди, щоб

На фото:
Андрій Єрмоленко. Слава Україні!
Нікіта Тітов. Героям слава

уникнути радянських шаблонів і не потрапити в «петлю пам'яті» Другої світової війни. Поль Рікер у праці «Пам'ять, історія, забуття» (2000) зауважив, що пам'ять є одночасно і видом знання, і формою дії. За Пьером Нора, продуктивні технології збереження і створення «місць пам'яті» (lieu de mémoire) скеровані на виявлення нематеріальних, символічних та когнітивних орієнтирів, що слугують для зв'язку між групою і, конкретніше, нацією.

Фердінанд де Джонг (De Jong) та Майкл Роуландс (Rowlands) наголошують, що творення «ландшафтів пам'яті» у постконфліктному просторі мають викликати у мешканців продуктивні процеси пам'яті, визнання і примирення. «За допомогою різних засобів – літератури, музики, музеїв, пам'ятників, архітектури тощо – може відбутися переосмислення минулого травматичного досвіду». Отже, технології творення пам'яті вимагають як творчості, так і «культурної гібридизації» в процесі подолання суперечностей між державною церемоніальністю і народною пам'яттю, зокрема відхід від культивування історично обумовленої для української нації естетики страждання.

На початку 2024 року Український інститут національної пам'яті підготував методичні рекомендації для місцевих громад щодо збереження і шанування пам'яті учасників, жертв і подій російсько-української війни. Розіслані рекомендації містять опис заходів, що можуть бути впровадженими у виховну роботу ЗВО, а саме: організація меморіальних місць та місць поховання; музеефікація війни; комеморативні, мистецькі, дослідницькі, інформаційні та інші заходи. Рекомендації розраховано на органи місцевого самоврядування і громадські організації. А чим може користуватися звичайний куратор академічної групи або шкільний учитель при проведенні виховної роботи? Можемо порекомендувати кілька інформативних сайтів, контент яких зробить захід цікавим і змістонаповненим.

Джерела інформації для організації комеморативних заходів у ЗВО та ЗЗСО:

1. Сайт «Армія інформ». Це інформаційне агентство Міністерства оборони України, створене у грудні 2018 року, яке висвітлює події у сфері оборони і безпеки. Розділ «Герої нескореної

України» містить архів про подвиги загиблих українських військових.

2. Сайт «Ukraine War Art Collection» представляє потужну медiateку мистецтва, створеного під час війни. Платформа ініційована Міністерством культури та інформаційної політики України та Державним агентством України з питань мистецтва та мистецької освіти з метою фіксувати й архівувати ті мистецькі прояви, що з'явилися під час повномасштабного вторгнення. На сайті представлено художні проєкти українських митців у таких категоріях: візуальне мистецтво, мистецькі проєкти, література, музика, театр, відеоконтент, дитяча творчість, дизайн, архітектура, проєкти солідарності.

3. Сайт «Минуле / Майбутнє / Мистецтво» – платформа культури пам'яті, що реалізує комеморативні, дослідницькі та мистецькі проєкти, розробляє стратегії пам'ятання важливих подій в історії України та проводить публічні дискусії для залучення широкої аудиторії до роботи з минулим. Кураторка платформи – професорка кафедри філософії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Оксана Довгополова. Проєкт засновано у 2019 році громадською організацією «Культурні практики», а після повномасштабного вторгнення РФ проєкт продовжує роботу з фокусом на комеморації російсько-української війни. Наприклад, у розділі «Спецпроєкти» фокус уваги зосереджено на концепті Українській Південь як одній з географічних та ментальних точок напруги повномасштабної війни (окупація та часткова деокупація, постійні обстріли прифронтової території, катастрофа Каховської ГЕС, масштабне мінування посівних сільськогосподарчих земель, руйнація екосистеми краю тощо). На ментальному рівні Український Південь осмислено як «символ горя і мужності, виснаження та волі». Платформа також

презентує дискусійний відеокурс історика і краєзнавця Олександра Бабіча «Місця трагедій та туристичний інтерес» у вигляді лекцій про стратегії відвідування локацій російсько-української війни (дарк-туризм). Окремий розділ присвячено аналізу мистецьких практик, як от «Арт-опір Херсона»: по слідах «резиденції в окупації».

Прикладом позитивної комеморації є проєкт «Українська артзброя», розроблений в жовтні 2023 року колективом співробітників Ізмаїльського військово-патріотичного музейного комплексу (м. Ізмаїл Одеської області). У його основі лежить ідея розмальовування використаних артефактів війни: гільз, тубусів, ящиків від боєкомплектів, шоломів тощо. Цей проєкт не має грантової підтримки якогось окремого фонду, однак він вже об'єднав близько двохсот майстрів і майстринь з усієї України з перспективою влаштування пересувних виставок та можливістю придбання музеями України таких експонатів, частина з яких віддається за донати на ЗСУ. Розмальовані артефакти війни містять складну матрицю значень, цінностей, асоціацій, а долучення до акції дітей під час відвідування музею, підтримує в них оптимізм і віру в нашу Перемогу.

Повномасштабне вторгнення країни-агресора стало ключовою точкою відліку нової історії України. Обличчя українського спротиву мають бути впізнаними українською молоддю, а для цього має вестися системна і цілеспрямована виховна робота в закладах вищої та загальної середньої освіти. Комеморація і повоєнна спадщина мають перетворитися на технологію зцілення. Стратегії шанування пам'яті учасників, жертв і подій російсько-української війни у виховній роботі ЗВО та ЗЗСО через цілеспрямовану роботу з пам'яттю матимуть відповідні соціальні та культурні наслідки. Це наш обов'язок перед героями і жертвами війни та стимулювання змін у суспільстві, які зробилять його менш насильницьким.

На фото:

Експозиція Ізмаїльського військово-патріотичного музейного комплексу

ІТ-ресурс «Видатні педагоги України та світу»

Пам'ять – мідна дошка, помережена літерами, з часом вони зникають, якщо не відновлювати їх різцем.

Джон Лок, англійський філософ і педагог

«Видатні педагоги України та світу» – сторінка веб-порталу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського (ДНПБ), яка із 2008 р. є інформаційно-бібліографічним ресурсом, що містить матеріали за результатами історико-біографічних досліджень і популяризує доробок видатних педагогів, освітніх і громадських діячів.

Науковці ДНПБ дослідили вже понад 90 персоналій, котрі жили і працювали у різні історичні епохи, у різних країнах і навіть на різних континентах. Під орудою директора ДНПБ, члена-кореспондента НАПН України **Лариси Березівської** науковці відділу педагогічного джерелознавства та біографістики постійно доповнюють і оновлюють ресурс «Видатні педагоги України та світу». Кожній особистості присвячено окремий розділ, який містить біографію, певні відомості – бібліографію публікацій, повнотекстові твори, фотогалерею, дані про вшанування пам'яті тощо.

Цей унікальний галузевий ресурс є досить популярним, що підтверджує статистика відвідувань. Наприклад, у 2023 р. сторінку відвідало 56 тис. користувачів з різних куточків світу. Ми згодні зі словами М. Грушевського: «Завдяки історичній пам'яті людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою». І саме педагогічна біографіка збагачує національно-патріотичну свідомість. Ідеї видатних освітян, як-от В. Дурдуківського, О. Музиченка, С. Русової, І. Соколянського, І. Стешенка, Я. Чепіги й ін., які в умовах антиукраїнської політики російської та радянської імперій обстоювали розвиток національної освіти – сприяли формуванню національно-патріотичної свідомості українського народу та заклали підвалини сучасних трансформацій, розбудови Нової української школи.

Нині найпильнішу увагу освітян і науковців привертають саме вітчизняні достойники із царини педагогіки, тому оприлюдненню матеріалів про них приділено максимальну увагу працівників відділу. Йдеться і про повернення заборонених у радянську добу українських педагогів,

освітніх діячів, зосібна й тих, котрі змушені були емігрувати, і про переосмислення доробку тих освітян, які працювали у складних умовах тоталітарного режиму, цензури, ідеологічного тиску (навіть у сфері природничих дисциплін), тих особистостей, які, попри придушення вільної думки, без якої поступ неможливий, розвивали освіту. Можна простежити розвиток української освіти, гуманістичної педагогічної думки, вивчаючи біографії усіх представлених педагогів. Їхні долі це – нитки, з яких тчеться полотно епохи.

Протягом першого півріччя цього року ресурс доповнено новими розділами, що присвячено таким видатним особистостям на освітянській ниві України як А.І. Волошин (1874–1945), О.С. Дубинчук (1919–1994), Н.Д. Полонська-Василенко (1884–1973), оновлено наповнення розділу про М.І. Демкова (1859–1939), започатковано розділ визначного німецького педагога і філософа, засновника соціальної педагогіки П. Наторпа (1854–1924).

Тут само представлено багато персоналій класиків світової педагогічної думки. Серед них – Ж.-О. Декролі, Р. Зейдель, Г. Кершенштейнер, М. Монтессорі, Г. Манн та ін. Їхні ідеї є основою парадигми сучасної системи освіти в багатьох країнах світу, зокрема державах Європейського Союзу, США.

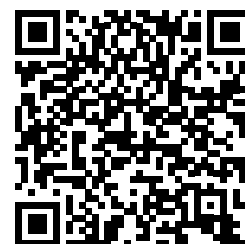
Сучасні науковці, які вивчають історію національної і світової освіти, викладачі, студенти, аспіранти, докторанти України й закордону, скориставшись інформаційно-бібліографічним ресурсом «Видатні педагоги України та світу», знайдуть поживу і для розуму, і для душі. Інформація, представлена на сторінці, є джерелом для наукових досліджень, бакалаврських і магістерських робіт; розширює зміст підручників з історії освіти і педагогіки. Важливо й те, що, послуговуючись матеріалами про життя і творчість видатних педагогів, можна планувати і проводити науково-практичні заходи (конференції, круглі столи, шкільні свята тощо), присвячені творчості того чи іншого педагога, освітнього діяча. Окрім того, тут можна ознайомитися із фондом ДНПБ, зокрема з автентичними педагогічними

джерелами, що є дуже затребуваним.

Принагідно зазначимо, що за результатами конкурсу НАПН України на найкращі наукові роботи, створені в 2023 р., авторів електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» (Л. Березівську, Т. Павленко, Н. Якобчук, Є. Демиду) нагороджено Дипломами I ступеня у номінації «Кращий електронний ресурс, зокрема освітній (самостійні електронні видання або матеріали, що не мають друкованих аналогів), для підтримки та розвитку наукових досліджень, управління освітою».

**Оксана БОЙКО,
Євгенія ДЕМИДА,
працівники відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики
ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського**

Доступ до ресурсу за QR-кодом:

Дорогою науки, мудрості й добра

Народженій у квітні – квітнути на многая і благая літа!

Іван ЗЯЗЮН

У сонячні, теплі, весняні дні, коли земля вкривається барвистими квітковими килимами, свій прекрасний ювілей відзначила чарівна жінка, талановита учена, педагог, Людина великого серця і розуму – **Хомич Лідія Олексіївна**.

Її життя, як весняний букет квітів, наповнене різними подіями та успіхами. Життєва стежина Лідії Олексіївни благословенна Богом і мережана нитками любові до своїх донечок й онуків, щоденної копіткої праці у царині науки, мудрості й справедливості у ставленні до своїх колег та вихованців.

Хомич Лідія Олексіївна народилася 15 квітня 1954 року у селі Попівка Звенигородського району Черкаської області. У 1976 році закінчила Київський педагогічний інститут, діяльність розпочала у київській середній школі. Працювала викладачем у Полтавському кооперативному інституті, Полтавському педагогічному університеті. У 2000 році отримала науковий ступінь доктора педагогічних наук, а у 2002 – вчене звання професора. З 2004 працювала на посаді головного наукового співробітника відділу теорії і практики педагогічної майстерності, завідувача відділу виховних систем у професійно-технічній освіті, заступника директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. З 2008 року і дотепер – заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Учена досліджує питання змісту психолого-педагогічної підготовки вчителя, аксіологічних основ змісту навчання і виховання майбутніх учителів, культурологічного підходу як методологічної основи професійного розвитку майбутнього вчителя, цивілізаційних цінностей у змісті формування особистості майбутнього педагога, загальнокультурного розвитку особистості майбутнього вчителя.

Лідія Хомич веде активну громадську діяльність: членкиня редакційних колегій журналів і збірників наукових праць; членкиня експертної групи відкритого конкурсу серед закладів вищої освіти з розроблення освітніх програм зі спеціальності 013 «Початкова освіта»; членкиня робочої групи МОН України спільно з проектом «Фінська підтримка реформ

української школи» з розроблення професійного стандарту вчителів середньої школи. Учена є організаторкою і учасницею численних міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій, форумів, наукових столів, вебінарів, на яких виступала з багатьох важливих проблем професійної освіти. Авторка понад 200 наукових праць, серед яких монографії, посібники, енциклопедії, зокрема «Теоретичні засади культурологічного підходу у підготовці майбутнього педа-

гога до виховної діяльності» (у співавторстві), «Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід» (у співавторстві) та ін.

Василь Сухомлинський стверджував, що «Учитель творить Людину». Лідія Олексіївна є тим учителем, котрий своєю самовідданою працею, толерантністю, людяністю, щирістю, що поєднуються з високим професіоналізмом мудрого та доброго наставника – «творить молодих науковців». Під її науковим керівництвом підготовано та успішно захищено 13 докторських і 24 кандидатських дисертацій.

Сумлінна науково-педагогічна діяльність професорки Лідії Хомич відзначена державними та академічними нагородами: нагрудними знаками Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти України» (1999) і «Василь Сухомлинський» (2007); Медалями НАПН України «Ушинський К.Д.» (2009) і «Григорій

Сковорода» (2014); Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2010); Грамотою Верховної ради України (2014); Почесною грамотою Верховної ради (2017), а також численними грамотами і подяками Національної академії педагогічних наук України та Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих.

Особливим даром Лідії Олексіївни є її людяність, щирість, інтелігентність, сердечність, порядність, доброзичливість, жіночність, толерантність. Як керівник аспірантів і докторантів постійно стверджує: «Справжній вчений має бути не тільки розумним і ерудованим, а повинен бути передусім Людиною з високими моральними якостями». Переконані, що Лідія Хомич не зрадить високе покликання Людини, про яке пише наша сучасниця – геніальна Ліна Костенко: «Віддай людині крихітку себе. За це душа наповнюється світлом».

Колектив Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України сердечно вітає шановну Лідію Олексіївну з Ювілеєм!

Хай щедрою буде до Вас доля, обминають життєві негаразди, а Ваше серце зігріває людська повага та любов. Хай Ваше життя щедро колоситься щастям, а тепло наших сердець наповнює Вас невичерпною енергією, оптимізмом. Сонячних днів Вам, мирного неба, міцного здоров'я, натхнення і перемог на життєвому шляху.

*Осипаються дні пелюстками,
Непомітно спливають роки.
Не сумуйте, гордіться літама,
Бо не марно прожиті вони.
Нехай Бог посилає здоров'я і силу,
Весна дарує молодості цвіт,
Щоб ви добро на цій землі творили
З любов'ю в серці ще багато літ!*

Колектив Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

**Оксана ЦЮНЯК,
заступник декана з наукової роботи педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
доктор педагогічних наук, професор**

Професійне щастя

Імперативом побажань людини вважається досягнення щастя. Особливим воно є, коли обрамлене радістю наукових відкриттів, розумінням «сродності» праці, правильним вибором професійного зростання. Саме цим осяяний життєвий шлях докторки педагогічних наук, професорки, завідувачки відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України **Вовк Мирослави Петрівни**, яка 27 травня відзначила свій «молодий» ювілей.

Випускниця факультету української філології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Мирослава Петрівна пройшла шлях професійного становлення від старшого лаборанта кафедри суспільних та гуманітарних наук, викладача кафедри української та іноземних мов Київського університету економіки і технологій транспорту до завідувача відділу, знаного науковця у сфері українознавчих, історико-педагогічних студій. Її кандидатська дисертація «Міфо-символічні джерела прозової спадщини Василя Барки» (2007) на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.07 – «фольклористика» стала вагомим внеском у дослідження проблеми фольклоризму української літератури. Персонологічний, культурно-освітній, історико-педагогічний дискурс національної вищої освіти на основі архівних, документальних джерел представлено у докторській дисертації дослідниці «Теорія і практика вивчення фольклористики у класичних університетах України (друга половина XIX – початок XXI ст.)» (2014) (науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор **Олена Семенов**).

Мирослава Вовк є автором понад 300 наукових та

навчально-методичних праць з проблем розвитку української фольклористики в умовах класичних університетів України, теорії і практики педагогічної освіти, підготовки майбутнього вчителя-філолога, удосконалення змісту педагогічної освіти, оновлення практики у закладах вищої педагогічної освіти. Серед них – авторські монографії «Фольклористика у класичних університетах України (друга половина XIX – перше десятиліття XXI ст.): теорія і практика» (2014), «Міфо-символічні джерела прозової спадщини Василя Барки» (2010), навчальний посібник для студентів-філологів «Фольклористика у класичних університетах України (друга половина XIX – початок XXI ст.)» (2014), програма спецкурсу «Фольклористика у класичних університетах України: історико-педагогічний аспект» (2013), методичні рекомендації до курсу «Усна народна творчість» для студентів філологічних факультетів університетів «Вивчення фольклористичної спадщини викладачів класичних університетів (XIX – XX ст.)» (2014) та ін.

Науковиця стала співавтором колективних монографій з проблем становлення фольклористики, українознавства в освітньому дискурсі («Академічна культура дослідника в освітньо-культурному просторі університету» (2016), «Українська фольклористична енциклопедія: у 2-х т. (2018, 2020)), мистецько-педагогічної освіти («Розвиток професійного досвіду викладачів вищих навчальних закладів на етико-естетичних засадах» (2016), «Учитель мистецьких дисциплін у дискурсі педагогічної майстерності» (2013), «Розвиток художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін на основі інтегративного

підходу» (2014), навчально-методичного посібника «Творчий розвиток особистості засобами мистецтва» (2011), освіти дорослих («Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика» (2020) та ін.

Нині Мирослава Петрівна з когортою однодумців впроваджує інноваційні зміни у прак-

тичну підготовку майбутніх учителів, у зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, про що свідчать такі праці: Лук'янова Л., Вовк М., Соломаха С., Грищенко Ю. Практична підготовка майбутніх педагогів у закладах вищої педагогічної освіти: українські реалії і перспективи: науково-аналітична доповідь; за науковою редакцією Н. Ничкало (Київ – Чернівці: Букрек, 2023. 80 с.); Лук'янова Л., Лянной Ю., Семенов О., Вовк М. Фахова практика вчителя: національний досвід та європейські цінності: посібник (Київ: Талком, 2023. 237 с.), Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник / укл. М.П. Вовк, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Н.О. Філіпчук, С.В. Ходаківська (Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 328 с.). Учена є експертом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, членкинею Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття», експертом комісії МОН України з питань оцінювання підручників з української мови.

Як головна редакторка фахового видання «Естетика і етика педагогічної дії» М.П. Вовк утверджує якісні практики українських і зарубіжних науковців. Виконуючи обов'язки гаранта освітньо-наукової програми «Педагогічна освіта і освіта дорослих в Україні і зарубіжжі / Pedagogical and Adult Education in Ukraine and Worldwide» у галузі 01 «Освіта» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» в ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, Мирослава Петрівна активно сприяє підготовці науково-педагогічних кадрів у сфері педагогічної освіти і освіти дорослих в Україні. Наукові ідеї, перспективні задуми наукового пошуку професорка М.П. Вовк реалізує у межах наукової школи, представники якої (З.В. Гуріч, І.М. Машкова,

О.Л. Вернигора, В.М. Акатріні, О.М. Ходацька та ін.) досліджують проблеми персонології освіти в Україні і діаспорі, неперервного професійного розвитку учителів філологічного фаху.

Індикатором професійного щастя Мирослави Вовк виступає здатність згуртувати навколо себе знаних і молодих дослідників, інтелектуальні сили і ціннісне ставлення до дорогої серцю справи яких є рушійним чинником інноваційних змін у сфері педагогічної освіти.

У день славного ювілею, шановна Мирославо Петрівно, прийміть найщиріші вітання і побажання нових творчих ідей, дослідницьких пошуків, родинного затишку, успіхів у професійній діяльності, краси у житті і творчості, мирного життя у вільній Україні

**Дирекція
та колектив співробітників
Інституту педагогічної
освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна
НАПН України**

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
академік НАПН України,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Розмова з Тарасом Шевченком. Про самотину

Продовження розмови, звісна річ, уявної, з Тарасом Шевченком (див.: Мельниченко В. Розмова з Тарасом Шевченком. *Освіта і суспільство*. 2024. №4), обумовлене несхибним принципом: Кобзареві тексти реальні, справжні, не зачеплені чужим «ніже яким словом».

– Пане Тарасе! Ця тема неосяжна й зачепимо її лише в історичному часі лихопомного заслання, коли, кажучи Вашими словами, кругом простяглася трупом бездиханним помарнілая пустиня, кинутая Богом...

У перші місяці заслання, в Орській фортеці, в степу безкраїм за Уралом, Ви, царський невольник, рядовий 3-ї роти 5-го лінійного батальйону Окремого оренбурзького корпусу не могли не мучитися питанням, як далі жити на чужині та на самотині...

– Самому чудно. А де ж дітись? Що діяти і що почать? Людей і долю проклинають не варт, єй-богу. Як же жити на чужині на самоті? І що робити взаперті? Якби кайдани перегризти, то гриз потроху б. Так не ті, не ті їх ковали кували, не так залізо гартували, щоб перегризти... Горе нам! Невольникам і сиротам...

– В осоружних умовах повної заборони спасенної творчості Ви зізналися в листі з Орської фортеці до вірного друга Андрія Лизогуба в грудні 1847 року...

– Бодай і ворогові моєму лютому не довелось так каратись, як я тепер караюсь... Я страшно мучусь, бо мені заперщено писати і рисувати. А ночі, ночі! Господи, які страшні та довгі! – та ще й у казармі... Пришліть ящикок ваш, де є вся справа, альбом чистий і хоч один пензель...

– А коли Лизогуб і прислав у березні 1848-го...

– Не знаю, чи зраділа б так мала ненадована дитина, побачивши матір свою, як я вчора, прийнявши подарунок твій щирий, мій єдиний друже, так зрадів, що ще й досі не схаменуся, цілісіньку ніч не спав, розглядав, дивився, перевертав по-тричі, цілюючи всяку фарбочку...

– Десь у той же приблизно час Ви, Тарасе Григоровичу, взялися й віршувати...

– А нумо знову віршувать. Звичайне нишком... Не проклену ж тебе, доле, а буду ховатись за валами...

Не для людей, тієї слави,

Мережані та кучеряві

Оці вірші віршую я.

Для себе, братія моя!

Мені легшає в неволі,

Як я їх складаю...

– Дозвольте, Поете, продовжити: «3-за Дніпра мов далекого / Слова прилітають. / І стеляться на папері, / Плачучи, сміючись, / Мов ті діти. І радують / Одинокую душу...» Духовний порятунок од самотності, як і поетичне натхнення, завжди прилітали з України...

– То одинокому мені здається – кращого немає нічого в Бога, як Дніпро та наша славна країна...

– Це осяяння, дароване ще в молодості Богом, є духовним єством українського Кобзаря і не подолано найтяжчою самотою. Про це свідчить Ваша творчість!

– Нехай гнилыми болотами течуть собі між бур'янами літа невольничі. А я! Така заповідь моя! Посижу трошки, погуляю, на степ, на море подивлюсь, згадаю дещо, заспіваю та й знов мережать захожусь дрібненько книжечку. Рушаю.

– Такою була Ваша, мужній Тарасе, відповідь імперським поневолювачам України...

Ще захоплююся тим, як убивчо

використали Ви в той час згадку про грабіжницький прямий податок у Російській імперії – подушне.

– Мов за подушне, оступили оце мене на чужині нудьга і осінь. Боже милий, де ж заховатися мені? Що діяти? Уже й гуляю по цім Аралу; і пишу...

– І клятого москаля затаврували лютиим злодієм, який непрохано лізе в душу праведничу...

– Віршую нищечком, грішу.

Бог зна колишній случаї

В душі своїй перебираю

Та списую; щоб та печаль

Не перлася, як той москаль,

В самотню душу. Лютий злодій

Впирається-таки, та й годі.

– Про Ваше, печальний Кобзарю, чи сте, але порване, побите серце плаче, ридає, кричить алмазний вірш «В неволі, в самоті немає...», створений практично в той же час...

– В неволі, в самоті немає,

Нема з ким серцем поєднать.

Та сам собі оце шукаю

Когось-то, з ним щоб розмовлять.

Шукаю Бога, а нахожду

Таке, що цур йому й казати.

– Та завжди, неодмінно Ви робили взаперті свою велику й святу роботу...

– Неначе степом чумаки уосени верству проходять, так і мене минають годи, а я й байдуже. Книжечки мережаю та начиняю таки віршами. Розважаю дурную голову свою, та кайдани собі кую (Як ці добродії дознають).

Та вже ж нехай хоч розіпнуть,

А я без вірші не улежу.

Уже два года промережав

І третій в добрий час почну.

– Але на самоті Ви часом переживали

Закінчення. Початок на с. 19
відчай і безнадію, боялися, щоб не втратити силу слова...

– Бо горе словами не розкажеться нікому ніколи, ніколи, нігде на́світі! Немає слов в далекій неволі! Немає слов, немає сльоз, немає нічого. Нема навіть кругом тебе Великого Бога!

– Нескорений український Кобзарю, Ви все-таки подолали потвору самотини й мужньо та невідворотно ствердили: «Жити не хочеться на світі, / А сам мусиш жити».

– Мушу, мушу, а для чого? Щоб не губить душу? Не варт вона того жалю. Ось для чого мушу жити на світі, волочити в неволі кайдани! Може, ще я подивлюся на мою Україну...

Нехай як буде, так і буде.

Чи то плисти, чи то брести.

Хоч доведеться розп'ястись!

А я таки мережать буду

Тихенько білії листи.

– Добре єси, добре, Батьку, кажете, але сучасники мої не всі й не завжди усвідомлюють справжню глибину Вашої самотини, і розмови та розумування навколо цього будуть вічно. Певно, так і треба та на лихо кожне нове покоління не встигає за час, відведений Господом, осягнути глибоко-глибоко вистраждане Вами...».

– Боже милий! Тяжко мені жити! Маю серце широкее – ні з ким поділити! Не дав єси мені долі, молоді долі! Не давав єси ніколи, ніколи! ніколи!

Не дав серця молодого

З тим серцем дівочим

Поєднати! – Минулися

Мої дні і ночі

Без радості, молодії!

Так собі минули

На чужині. Не найшлося

З ким серцем ділитись,

А тепер не маю навіть

З ким поговорити!..

– У червні 1857 року, менше ніж за два місяці до відбуття з Новопетровського укріплення, Ви почали вести Щоденник, в якому, зокрема, відображено значне пом'якшення засланого режиму

й хвилюючі приготування до від'їзду. Мене дуже зацікавили Ваші дивні роздуми наодинці про нову самоту...

– З деякого часу, відколи мені дозволено усамітнюватися, я надзвичайно полюбив самоту. Мила самота! Нічого не може бути в житті солодшого, чарівнішого від самоти, особливо перед лицем усміхненої, квітучої красуні матері Природи. Під її солодкою чарівною принагідністю людина мимоволі занурюється сама в себе і бачить Бога на землі, як говорить поет. Я й раніше не любив гучної діяльності,

або, краще сказати, галасливої бездіяльності. Але після десятирічного казенного життя самотина мені здається справжнім раєм...

– А як у той час працювалося? Чи ж усамітнення, кажучи Вашими словами, натхнуло, накликало на слово нове?

– Ні найменшого бажання працювати. Сиджу або лежу мовчки цілими годинами і хоч би на сміх що-небудь поворухнулося в уяві. Таки зовсім нічого. Справжній застій... Свобода і дорога мене зовсім поглинули...

– Справді, в ті дні поезії не народжувалися, проте була жива душа поетова свята, жива в унікальному Щоденнику, який дорогий і необхідний українцям, як і «Кобзар»...

Щодо поняття «застій» то Ви на століття вперед ніби передбачили цілий період в історії Радянської держави, зачепивши його важливі характеристики: «галаслива бездіяльність», «томливий

стан». А ще – небажання працювати...

– А ви в ярмі падаєте та якогось Раю на тім світі благаєте? Немає! немає! Шкода й праці, схаменіться усі на сім світі... Та й знову за працю. Отак треба жити!

– Певне в усьому світі не було й немає поета, котрий так огненно поділився замученим серцем істинною бідою самоти, що людські душі досі запалюються... «Сиди один в холодній хаті; / Нема з ким тихо розмовляти, / Ані порадитись. Нема, / Анікогісінько нема!» І це далеко не все, згорьоване і виплакране, викричане Вами...

– Людей чимало на землі... А доведеться самотним в холодній хаті кривобокій або під тином простягтись. Або... Ні. Треба одружитись, хоча б на чортовій сестрі! Бо доведеться одурити в самотині.

– Що може бути страшніше за це, ні не передчуття, а знання Ваше, тужно ви-стогнане вже після розриву з Ликерою Полусмак, останньою животрепетною надією на одруження. Не випадково видатний шевченкознавець Іван Дзюба назвав розділ у найкращій Біографії «Тарас Шевченко» лапідарно точно – «Слава і самотність». А все-таки...

– А все-таки її люблю мою Україну широкую, хоч я по їй і самотний (бо, бачте, пари не найшов) аж до погібелі дійшов. Нічого, друже, не журися! В дулевину себе закуй, гарненько Богу помолися, а на громаду хоч наплюй! Вона – капуста головата. А втім, як знаєш, пане-брате. Не дурень, сам собі міркуй.

– Оце втнули, Кобзарю! Оце то так! Отже, далєбі поміркувавши, виснову, що самотина поступилася перед істинно святим Шевченковим словом...

– Подай душі убогій силу,

Щоб огненно заговорила,

Щоб слово пламенем взялось,

Щоб людям серце розтопило.

І на Україні понеслось,

І на Україні святилось

Те слово, Божеє кадило,

Кадило істини. Амінь.

На фото:

Тарас Шевченко. Автопортрет. 1847 р.

Травень 2024. Постаті

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
провідний науковий
співробітник ДНПБ України
імені В.О. Сухомлинського

**130 років з дня народження
Петра Курінного (1894–1972),
історика, педагога, археолога,
музеєзнавця, організатора
пам'яткоохоронної справи**

Петро Курінний народився 1 травня 1894 в Умані.

Під час навчання в Уманській гімназії його вчителем історії та географії був Данило Щербаківський. Розмірковуючи над своїм фахом та захопленням археологією, П. Курінний так оцінював вплив учителя на вибір професії: «Він так захопив мене історією й археологією, що я зараз же почав збирати черепки і несподівано відкрив на полі с. Кочержинець рештки селища людини кам'яної доби на Україні, т. зв. Трипільської культури (III–IV тис. до Р. Х.), що було справжнім відкриттям і що раз і назавжди зв'язало мене з археологією, прихилило під авторитет Д.М. Щербаківського». 1913 П. Курінний став студентом Київського університету, а вже 1914 у газеті «Нова Рада» було опубліковано його першу розвідку «Відкриття Батиєвих воріт у Києві».

Після закінчення університету повертається до Умані і розпочинає педагогічну діяльність викладанням історії та

географії в Українській гімназії ім. Б. Грінченка. З листопада 1917 – фундатор і перший завідувач Історичного музею Уманщини, який був створений при гімназії. Завдяки старанням та організаторським здібностям П. Курінного музей швидко зростає. У 1918 зібрана колекція розміщувалася у двох шафах, проте вже у 1919 для музею було виділено окрему кімнату, а за деякий час – ще одну.

Педагогічна діяльність П. Курінного не обмежувалася однією школою. У різний час він викладав історію мистецтв в Уманському художньому керамічному технікумі, в Кооперативному технікумі та на кооперативних курсах – історію, курс історії України в Уманському і Київському педагогічних інститутах, на численних повітових курсах перепідготовки вчителів Уманського і Київського повітів, читав курс «Джерела української історії» в Народному українському університеті в Умані.

З 1924 – у Києві: директор Музею культів і побуту, у 1926–32 керував Державним історико-культурним заповідником «Всеукраїнський музейний городок». Водночас з 1924 – дійсний член Всеукраїнського археологічного комітету, з 1925 – секретар Трипільської комісії, у 1927 – головний редактор збірки «Український музей», а з 1929 – вчений секретар Всеукраїнського археологічного комітету. У 1928–30 – науковий співробітник кафедри мистецтвознавства при ВУАН, у 1938–1941 – Інституту археології АН УРСР та консультант Центрального історичного музею УРСР у Києві.

Під час Другої світової війни працював в окупованому Києві у Музеї-архіві переходової доби, очолюваному О. Оглоблиним. Під час відступу нацистської армії супроводжував музейні цінності, що евакуювалися до німецького м. Гохштадт, і разом із дружиною залишився на еміграції. Від 1946 – науковий співробітник Інституту мартирології в Мюнхені, з 1947 – професор церковної археології Богословської академії УАПЦ. Наприкінці 1940-х обраний професором Українського

університету (Мюнхен) по кафедрі археології та етнографії (працював там до 1972).

Помер 25 жовтня 1972 у Мюнхені.

**260 років від дня народження
Петра Лодія (1764–1829),
українського освітнього діяча,
педагога**

Народився Петро Лодій 15 травня 1764 в с. Збой Земплінського комітату (тепер територія Словаччини) у сім'ї священика. Початкову освіту здобув у Мукачеві, потім навчався у гімназії у Великому Варадині (нині Румунія), Ужгородській та Львівській греко-католицьких семінаріях.

У 1787 закінчив Львівський університет, де згодом працював професором логіки, метафізики й моральної філософії. Викладав також математику та нумізматику, в окремі роки – літературу й природознавство. З 1802 – професор філософії, чистої та прикладної математики в Ягеллонському університеті у Кракові. У 1803, після заснування у Санкт-Петербурзі головного педагогічного інституту, запрошений його керівництвом на кафедру логіки, метафізики і моральної філософії, де викладав теоретичну та практичну філософію. З цього часу настає період розквіту його наукового та педагогічного таланту.

Додатково до роботи в інституті читав лекції з природного права та деякі інші курси у Вищому училищі правознавства (1805–09). 1811 призначений наглядачем училищ Архангельської та Олонецької губерній. Служив інспектором класів при товаристві шляхетних дівчат та училищі ордену св. Катерини (1813–18), склав навчальний план «повної освіти» для жінок. А після звільнення з посади інспектора класів був призначений директором

Санкт-Петербурзького комерційного училища.

З утворенням Петербурзького університету (8 лютого 1819) став ординарним професором кафедри логіки, метафізики і моральної філософії (викладав теоретичну і моральну філософію), а у грудні 1819 призначений деканом філософсько-юридичного факультету. Також обіймав посади радника (1820–25) і неодмінного засідателя (1825–27) правління університету, був членом комітету, який розпоряджався будівлями університету; головою училищного комітету.

Автор праць «Логічні постанови до пізнання і розрізнення істинного та хибного» (1815), «Теорія загальних прав, що містить у собі філософське вчення про загальне державне право» (1828) та ін. Трактатував філософію як засіб просвітлення розуму і серця, що дає змогу спонукати волю до творення добра. Головними складовими філософії вважав антропологію, що вивчає співвідношення душі та тіла, фізіономіку, яка вивчає внутрішній світ людини, та педагогіку, що становить собою знання про виховання людини.

Усе своє життя П. Лодій не поривав зв'язків з Україною, листувався із закарпатцями, а також із професорами Львівського університету. Переклав з латини підручник Крістіана Баумайстера «Elementa Philosophie» («Наставлення Любомудрія Нравоучительного», Львів, 1790), що є його внеском у розвиток української філософської термінології.

Помер Петро Лодій 22 червня 1829 у Санкт-Петербурзі. Похований там на Смоленському лютеранському кладовищі.

**220 років з дня народження
Елізабет Пібоді (Elizabeth
Peabody; 1804–1894), амери-
канської педагогині, послідов-
ниці Фребеля**

Народилася Елізабет Пібоді 16 травня 1804 в м. Біллеріка, (Массачусетс, США). Її блискуча кар'єра як педагогині, видавчині та письменниці склалася завдяки матері, яка керувала школою для дівчат, де навчалася Елізабет. У 1821, у віці 17 років, Е. Пібоді заснувала Ланкастерську школу-інтернат (коли сім'я переїхала до Ланкастера, штат

Массачусетс) і по черзі навчала своїх молодших сестер Софію та Мері. 1822 переїхала до Бостона, відкрила ще одну школу і брала уроки грецької мови у Ральфа Емерсона, американського поета, філософа, одного із найвизначніших мислителів США. За деякий час у штаті Мен вона разом з своєю сестрою Мері заснувала ще одну школу для дівчат у Брукліні.

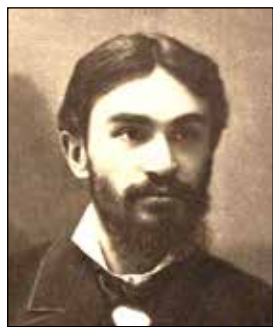
У 1837 Е. Пібоді стала членкинею-засновницею Бостонського клубу трансценденталістів, а в 1839 відкрила книжкову крамницю на Вест-стріт, що стала своєрідним клубом інтелектуальної спільноти Бостона. У цій книгарні відбулися весілля її сестер Софії (вийшла заміж за письменника Натанієля Готорна) та Мері (вийшла заміж за педагога, реформатора освіти Гораса Манна). Е. Пібоді відкрила свою крамницю 1850 і впродовж наступних 10 років викладала в школі, писала і працювала над популяризацією державної освіти.

У 1859 Е. Пібоді дізналася про роботу дитячих садків Фрідріха Фребеля в Німеччині, і вже наступного року відкрила в Бостоні перший у США офіційний дитячий садок. Вона продовжувала цю справу до 1867, коли здійснила тур європейськими дитячими садочками, щоб дізнатися більше про ідеї Фребеля. Згодом розробила свою власну концепцію виховання та навчання дітей дошкільного віку, основними засадами якої були виховання дитини відповідно до її природних здібностей та індивідуальний підхід до вихованців. Дошкільний навчальний заклад Е. Пібоді за короткий час набув широкої популярності. Вона також написала багато праць на підтримку цієї справи: «Моральна культура немовлят і путівник по дитячих садках» (1863), «Культура дитячого садка» (1870), «Дитячий садок в Італії» (1872), «Листи до вихователів дитячих садків»

(1886), «Лекції в школах підготовки вихователів дитячих садків» (1888). У 1873 вона заснувала «Вісник дитячого садка», редактором якого була протягом двох років, а в 1877 організувала Американський Фребелівський союз. Завдяки Е. Пібоді дитячий садок став загальновизнаною установою в системі освіти США. Ще більш сприяла поширенню педагогічних поглядів Е. Пібоді в різних штатах її діяльність як активістки за права корінного населення Америки.

Померла Елізабет Пібоді 3 січня 1894 у віці 89 років.

180 років від дня народження Миколи Мурашка (1884–1909), українського художника, педагога

Микола Мурашко народився 20 травня 1844 у м. Глухів на Сумщині. У 1858–63 був учнем художника-реставратора в Києві. В 1863–67 навчався в петербурзькій Академії мистецтв (не закінчив через хворобу). 1868 отримав звання вчителя малювання й розпочав педагогічну діяльність, викладав малювання в київських гімназіях, реальному училищі, Колегії Павла Галагана. Засновник і викладач (1875–1901) приватної Київської рисувальної школи, що відіграла важливу роль у розвитку образотворчого мистецтва і художньої освіти в Україні. Меценатом закладу був Іван Терещенко, підтримували школу українські художники Ілля Ріпін й Іван Айвазовський.

Характерні риси школи: загальнодоступність для всіх охочих, незалежно від віку, статі, освіти, стану тощо (учнями, окрім дітей, були студенти, ремісники, військові, селяни) та демократизм (учні-бідняки користувалися пільговими умовами щодо плати за навчання, а найобдарованіші звільнялися від неї). Школа одержувала підтримку від киян (пожертви грошми, гравюрами, етюдами, рисунками тощо), що відіграло

важливу роль на початку її існування, оскільки коштів на придбання необхідного обладнання, зокрема наочних посібників, у Мурашка не було.

Учні вступали до школи протягом всього навчального року й приходили на заняття залежно від наявності у них вільного часу, що вимагало індивідуального підходу до кожного учня й виключало можливість одночасного навчання всіх вихованців за єдиною програмою. Розпочиналось навчання з малювання орнаментів та геометричних форм. Поступово учні переходили до малювання з гіпсових моделей, набуваючи навички у відтворенні об'єму, далі малювали з натури та вивчали живописну техніку. З 1883 М. Мурашко упровадив метод малювання з пам'яті: учні мали 5 хвилин на розгляд твору мистецтва, а потім малювали його з пам'яті.

У школі було створено вітрини, де щотижня змінювалася виставка гравюр, офортів, фотографій, рисунків, акварелей тощо. За задумом М. Мурашка, вивчення, порівняння й аналіз виставленого мали наводити учнів на творчі роздуми й плани. Крім занять у класі, великого значення педагог надавав методам милування красою природи, особливо навесні й ранньої осені. Від багатства краси природи до краси людської душі – мистецько-педагогічне кредо Миколи Мурашка.

У 1884–85 н. р. в школі навчалось 180 учнів (серед яких 25 дівчат), а на початку 1890-х – 250. Загалом у школі здобули художню освіту близько 3 тис. осіб. Вихованці школи – Микола Пимоненко, Олександр Мурашко (небіж Миколи Мурашка), Казимир Малевич, Григорій Світлицький, Іван Іжакевич, Михайло Жук, Петро Холодний та ін. На початку 1880-х у школі навчалася Леся Українка.

Учні й викладачі школи брали участь у реставрації фресок Кирилівської церкви (1883–84) та в розписах Володимирського собору в Києві (1885–96). 1901 школу закрили і на її базі створили Київське художнє училище

Помер Микола Мурашко 22 вересня 1909 у Бучі. Похований на Лук'янівському цвинтарі у Києві.

Нині нерідко згадуємо словесну сполуку «Ода до радості». Може, тому, що цей промовистий твір Фрідріха Шіллера (1785) містить складні віри та надії, які, у свою чергу, привертають увагу до життєвої необхідності гармонійно поєднувати потреби сьогодення. І тут Яна Грицай викazuje зразок узгодженості, пропонуючи читачеві прозову збірку «Добродійка Воленька й годинник Перемоги» (Ужгород, 2023). Авторка тривалий час проживає далеко від України. Та варто зауважити: де б вона не мешкала, скажімо, на землях Німеччини чи Швейцарії, вона ніжно й трепетно ставиться до рідного краю. Адже витоки її родового дерева беруть своє начало в українському селі Дорожів, де – неподалік від Дрогобича – народився відомий носій українсько-визвольних змагань **Дмитро Грицай** (1907–1945). З цього роду походить і **Остан Грицай** (1881–1954), визначний український перекладач творів Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Павла Грабовського, Олександра Олеся, Богдана Лепкого.

Так, нестримний потяг творити добро, незламна віра в перемогу світла над темрявою, – усе це й творить її духовний ген. Він нуртує в душі письменниці й педагогині. До речі, перу Яни Грицай належить дисертаційна праця про особливості вищої освіти в недержавних осередках Німеччини й України. Її публікації побачили світ у багатьох авторитетних наукових виданнях. А ще Яна Грицай – мати чотирьох діточок, імена яких розпочинаються з одної літери: Максим, Матильда, Магнус, Марта. Власне, їм і присвячена названа збірка, в основі якої фантастично-казковий сюжет про Добродійку Воленьку, яка впевнено бореться зі злим ворогом – жорстоким нелюдом-Невірцем... Письменниця аргументовано обстоює думку, що дитинство – найважливіша пора в житті людини. Місія батьків має свою дикцію – допомогти маленькій людині реалізуватися в навколишньому середовищі. На прикладі дорослих дитина вчиться

Образ Воленьки або Ювілейне слово про Яну Грицай

«зчитувати» емоції, ухвалювати правильні рішення в найрізноманітніших життєвих ситуаціях.

Біля яких джерел нуртують ці фоніві й комунікативні смисли?

Яна Грицай зустрічала 25 квітня 2024 року Полудень віку. Вона народилася в українському Бердянську, нині тимчасово окупованому рашистами-Невірцями. Звісно, родинне обійстя зруйноване... Від п'ятнадцяти літ Яна, єдина донечка **Раїси Доць** та уродженця Дрогобиччини **Олега Грицай**, відкрила в собі талант гумористично й легко описувати події та формулювати модельні ідеї. Це й заклало перші міцні підвалини для її подальшого творчого шляху становлення як мисткині. Вона порушує важливі для малюків питання, зважаючи на їхні уподобання. Крізь подібну призму створюється вимір благодатного настрою, ласкаво запрошуючи інших/інакших реципієнтів, щоб їм було там затишно. Так і авторка прочиняє перед маленькими читачами чарівні дверцята в казковий пригодницький світ із незабутніми героями, які мріють і розмірковують, спілкуються і веселяться, ставлять мету й досягають її, роблять відкриття і долають труднощі. Казкові персонажі до вподоби малюкам і загалом молоді не лишень тому, що викликають позитивні емоції, а й заохочують до милосердя, самопожертви, творчого неспокою в різноманітних проявах. Через художні образи можна навчитися моралі, житейської мудрості,

правильного сприйняття доволі багатого світу. Фантастично-казковий сюжет твору Яни Грицай «Добродійка Воленька й годинник Перемоги» – не просто захоплива розповідь про подолання темних сил, що не раз і не два спиняли розквіт людства. Це – своєрідний перегук із трагічною сучасністю, воєнними лихоліттями, що випали на долю, приміром, сучасних українців. Повчальний зміст цієї казки дуже виразно перегукується із подіями сьогодення. Кожен з героїв – не просто випадковість чи витвір письменницької уяви. Їхні імена – це *своєрідні коди національного мовомислення*: Воленька, Добродій, Мудролюб, Сумлінність, Муза, Надія, Мальва. І врешті – сам Невірець. У його імені теж можемо відчитати глибокі приховані смисли.

Як здолав Невірця-лиходія та його прислужників волелюбний народ, так мир витатиме над нашою Землею, бо ми переможемо червоного звіра всіх часів (тут варто згадати твір «Звір зі Сходу» відомого письменника зі Львова **Олександра Масляника**). Творити казковий дивосвіт Яні Грицай допомагають художники-ілюстратори, зокрема **Яків Кержнер**, **Мар'ян Філь**. Оригінальне оформлення книжок зачаровує, тому їй не дивно, що нині вони посідають вельми почесне місце на книжкових полицях у багатьох школах і групах розвитку дітей.

Доробок Яни Грицай охоплює загалом понад двадцять книжкових позицій, написаних упродовж 2006-2022 років. А ще – біля п'ятдесяти статей, опублікованих у колективних монографіях, журналах і збірниках. Нещодавно видрукувана її ґрунтовна монографія «Тенденції розвитку вищої освіти в Німеччині» (Ужгород, 2021, 176 с.), що удостоїлася високої оцінки з боку низки українських і польських

вчених (**Нелля Ничкало**, **Ольга Баніт**, **Ян Гжесяк**, **Микола Зимомря**). Хоч вивчала право (Кропивницький, Париж, Дрезден), але своє справжнє покликання віднайшла у царинах педагогіки та дитячої психології, опанувавши методи білінгвального навчання дітей. А ще б додати – вагомі досягнення Яни Грицай на ниві мистецтва перекладу. В її упорядкуванні побачила світ збірка власних німецькомовних інтерпретацій прозових творів «Зелене відлуння» українського письменника і літературознавця Миколи Зимомря (Mikola Zymomyra. *Beobachtungen aus dem Ukrainischen ins Deutsche von Yana Hrytsai. Heidelberg-Zürich-Kiew GKW GmbH: Timpani, 2021*). Щойно завершено німецькомовний переклад верлібрів **Тетяни П'янкової** та **Василя Кузана**, відомого подружжя із Закарпаття.

Розмаїтість уподобань Яни Грицай, без сумніву, сприяє зміцненню українсько-німецьких культурних взаємодій. З її ініціативи у липні 2022 року успішно проведено Дні української культури в Німеччині та благодійний Український фестиваль. Зібрані кошти подружжя Яни Грицай та **Маттіаса Лоозе** переказало фонду жертвам війни, яку розв'язала росія проти України. До слова, про цю подію читачі газети «Освіта і суспільство» дізналися зі статті

членкині Національної спілки письменників України, професорки **Наталії Науменко** (Київ). Особливо це актуально звучить в останні роки, що має зв'язок із добою викликів і випробувань для українського народу.

Про це аргументовано свідчили учасники презентації, зокрема гості **Ігор Добрянський** (Кропивницький), **Іван Зимомря** (Ужгород), а також господарі – **Ігор Гриник**, **Петро Мацьків**, **Василь Лопушанський**, **Ярослав Лопушанський** та модератор **Микола Зимомря**. Подія відбулася 5 квітня 2024 року за участю авторки книжки «Добродійка Воленька й годинник Перемоги» в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка. Окреме оціночне звернення належало перу ректорки освітнього Храму **Валентини Бодак**. Що ж, книжкова новинка «Добродійка Воленька й годинник Перемоги» Яни Грицай в дорозі до українських читачів. Побажаймо авторці нових успіхів на обраній ниві, де вона – Берегиня світлого – сіє зерна доброго, красивого й вічного!

Іван ЗИМОМРЯ,
доктор філологічних наук,
професор Ужгородського
національного університету,
член Національної спілки
письменників України

Микола ЗИМОМРЯ,
доктор філологічних наук,
професор Дрогобицького
державного
педагогічного університету
імені Івана Франка,
заслужений діяч науки
і техніки України

Грунтовно і проблемно

Рецензія на книгу «Слюсаревський М. Громадська думка і горизонти освіти / Микола Слюсаревський. – Київ : Талком, 2024. – 352 с. – Анот., зміст парал. укр., англ.»

Побачила світ нова книга члена-кореспондента НАПН України, відомого вченого і громадського діяча, людини енциклопедичної обізнаності й невичерпного творчого потенціалу **Миколи Слюсаревського** «Громадська думка і горизонти освіти». Моніторинг громадської думки, що тривав з 2000 року, здійснюваний фахівцями Інституту соціальної та політичної психології НАПН України під керівництвом М.М. Слюсаревського і особисто самим автором, уперше у світі осмислений і представлений суспільству, засвідчує демократичні засади розвитку української науки і соціуму загалом.

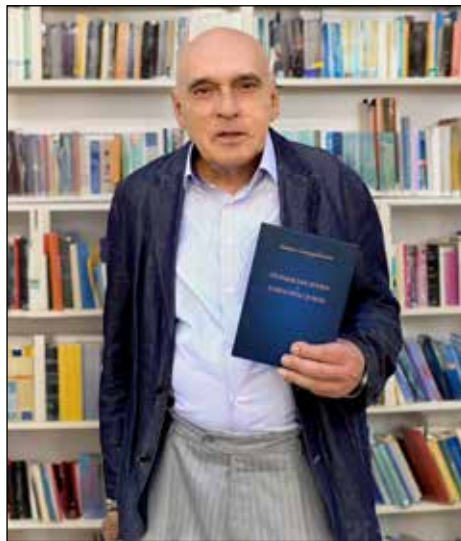
Микола Слюсаревський добре відомий як психолог, керівник Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, як фахівець, який не лише тримає в центрі своєї професійної уваги процеси, що відбуваються в освіті, а й оприлюднює своє бачення у виступах, статтях, монографіях.

Не секрет, що проблематика формування громадської думки стосовно стану та розвитку освіти – і донині перебуває на маргінесах суспільної уваги. Тому поява книги, що присвячена питанням формування й функціонування громадської думки про освіту, стала приємною новиною. Щойно видана книга є першою спробою узагальнення і осмислення, надання наукової оцінки ставленню громадськості до освіти, а головне – до реформаційних зрушень, що відбуваються в ній.

Передовсім висловлю загальні враження про монографію. Вона добре структурована і логічно вибудована. Думка автора йде від тлумачення категорій, понять і термінів, за допомогою яких розкриваються сутність і зміст поставлених завдань. Громадська думка, носії громадської думки, освіта, моніторинг, довіра, недовіра... Наче такі знайомі слова, а за ними криється теоретичний та методологічний зміст, чітко розкриття якого дає ключ до інтерпретації всього, про що йдеться далі.

Після такої теоретичної преамбули автор переходить до аналізу даних моніторингу стану громадської думки щодо проблем освіти та освітніх реформ, які ініціювалися освітянським керівництвом і проводилися або ж не проводилися впродовж здійснення лонгitudного дослідження: 12-бальне оцінювання, ЗНО, профілізація старшої школи, 12-річна освіта, НУШ.

Результати кількісного аналізу автор завершує достатньо розлогою післямовою, в якій не лише виявляє досить скромні, якщо можна так висловитися, а часом і доволі плачевні наслідки ставлення громадськості до державної освітньої політики, але й накреслює конкретні кроки щодо

формування позитивної громадської думки з актуальних проблем розвитку вітчизняної освітньої галузі.

І оскільки матеріал монографії спирається на лонгitudні моніторингові дослідження, то жоден умовивід не є голосливим, а підтверджений масовими опитуваннями, організаційно-методичні аспекти яких розкриваються у відповідному параграфі. Текст містить багато таблиць і графіків, які є ілюстративним і доказовим матеріалом для тих чи тих розмислів та аргументації.

Як фахівець з історії вітчизняної педагогіки, коротко зупинюся на тих моментах книги, які перебувають у сфері моєї компетенції найбільшою мірою. Зазначу, що розцінюю це дослідження не лише як соціологічне чи соціально-психологічне, а водночас і як історико-педагогічне, яке класифікую як історію сьогодення або ж історію недавнього минулого. Саме вона передбачає опертя на передовсім нетрадиційні для цієї дисципліни джерела, і зокрема на соціологію, психологію, статистику. А в рецензованій книзі таким інструментарієм виступає моніторинг різних аспектів громадської думки, який проводився впродовж 2000–2010-х

років, тобто впродовж недавнього минулого. Аналізуючи кожен часовий «зріз» опитування, автор залишає читачеві простір для формування педагогічних рефлексій як окремих результатів, так і моніторингу в цілому.

Важливим для істориків педагогіки є розкриття розвитку освіти впродовж досліджуваного відтинку часу через процеси її реформування – як віддзеркалення, з одного боку, нагальної потреби проведення реформ, особливо в контексті болонського процесу та європейської інтеграції, а з іншого – нерішучості і слабкості шкільної політики в умовах плінності, непевності, непослідовності, зубожіння й економічної скрути, а також досить часті зміни вектора розвитку освіти. Усі ці чинники провокували в громадській думці, насамперед серед учительства, батьківства, молоді, почуття незахищеності і загроз – як дійсних, так і надуманих.

Утім, розглядаю щойно видану монографію не тільки як недавню історію, навпаки, ознайомлення з нею дає змогу спроектувати майбутнє національної освіти, взявши з громадської думки про неї все позитивне і корисне. З огляду на те, що триває війна, що доля наших дітей подеколи складатиметься драматично або й трагічно, вага та значення освіти зростає в рази. Тому такі книги, спрямовані на вдосконалення освітнього процесу, дуже потрібні тут і зараз.

Ольга СУХОМЛИНСЬКА,
головний науковий співробітник
Державної науково-педагогічної
бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України

Освіта
і
суспільство

Всеукраїнська
газета

Засновник та видавець Громадська організація «Освіта і суспільство». Передплатний індекс 76016. Свідоцтво: КВ № 23255-13095Р. Адреса: 03148, м. Київ, вул. Петра Курінного, 2-А, тел. (067) 49-111-39. Головний редактор *Лідія Ткаченко*. E-mail: osvitaisuspilstvo@gmail.com. Друк: ФОП Просянникова О.В., 21027, а/с 8825, вул. Немирівське шосе, 62а. Тел.: 0 (800) 33-00-90. Наклад 1000 екз. Замовлення № 3818. Підписано до друку 31.05.2024. Ціна договірна. Усі права видавця захищено. Передрук матеріалів можливий за письмового погодження з редакцією. Редакція не рецензує і не повертає рукописів. Редакція залишає за собою право на коректування і внесення змін у надісланий матеріал. За достовірність відповідає автор.